

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Bud' připraven! Fungování skautingu v období tzv. normalizace
ve vzpomínkách pamětníků**

Bc. Veronika Lexová

© 2020 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Veronika Lexová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Bud' připraven! Fungování skautingu v období tzv. normalizace ve vzpomínkách pamětníků

Název anglicky

Be prepared! The functioning of the scouting in period so-called normalization in the memories of witnesses

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem fungoval skauting v Československu v období tzv. normalizace z pohledu členů tohoto skautského hnutí. Zájem bude soustředěn na narativní reflexi působení v této organizaci ze strany samotných aktérů tohoto uskupení.

Metodika

Pro vypracování diplomové práce bude zvolen kvalitativní přístup. Konkrétně se bude jednat o orální historii, která oproti jiným přístupům zpracovávaných často na základě „neorálního“ pramenného materiálu – se snaží dát prostor opomíjeným (tzv. bezdějinným) vrstvám společnosti, více reflektuje tzv. malé dějiny, individuální prožitky a rozměr každodennosti. Jako technika sběru dat bude zvolen narativní rozhovor.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran.

Klíčová slova

Skauting, volný čas, normalizace, Československo, orální historie.

Doporučené zdroje informací

HALBWACHS, M. – JAISSON, M. – NAMER, G. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-016-2.

NOSEK-WINDY, V. *Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2006. ISBN 80-868-2514-0.

VANĚK, M. a MÜCKE, P. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015. ISBN 978-80-246-2931-5.

VOŇAVKOVÁ, V. *Tichou poštou: (několik dopisů o smyslu skautingu)*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005. ISBN 978-808-6825-991.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 31. 1. 2019

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 2. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 03. 07. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Buď připraven! Fungování skautingu v období tzv. normalizace ve vzpomínkách pamětníků“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze 06.04.2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Sandře Kreisslové, Ph.D. za velkolepé vedení, pomoc a ochotu při zpracování diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala všem narátorům, kteří mi věnovali svůj čas. V neposlední řadě patří mé velké díky mému příteli, mé rodině a přátelům, za podporu, pomoc a jejich trpělivost.

Bud' připraven! Fungování skautingu v období tzv. normalizace ve vzpomínkách pamětníků

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá skautskou organizací a samotným fungováním skautingu za období tzv. normalizace na území tehdejšího Československa. Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem fungoval skauting na území Československé republiky mezi lety 1968–1989. Hlavní metodou výzkumu se stala orální historie. Práce přináší pohled na fungování skautingu v době „normalizace“, kdy byla jeho činnost zakázána komunistickým režimem. Skauti v době „normalizace“ byli donuceni ukončit svoji činnost, avšak skautská výchova byla pro ně životní jistotou pro navazující jednání. Z literatury je nám známo, že skautské oddíly byly ukončeny násilně i nenásilně, nebo docházelo ke transformaci oddílů. Pohled na fungování skautského oddílu, u kterého došlo ke transformaci, přineslo svobodu skautských jedinců pomocí podvolení jiné volnočasové aktivity. Mezi ostatními volnočasovými aktivitami byly: Pionýr, vodácké kluby, turistické kluby a ostatní podoby. Právě tato práce přináší možnost srovnat tyto historické skutečnosti s obecnými představami a osobními zkušenostmi narátorů a poukázat na to, jak samotní aktéři skautského hnutí na toto období vzpomínají.

Klíčová slova: Skauting, volný čas, „normalizace“, Československo, orální historie.

Be prepared! The function of the scouting in period so-called normalization in the memories of witnesses

Abstract

This diploma thesis deals with the scout organization and the actual functioning of scouting during the period of so-called normalization in the Czechoslovakia. The thesis aimed to find out how scouting worked in Czechoslovakia between 1968–1989. Oral history has become the main method of research. The work brings an insight into the functioning of scouting in the period of normalization when its activity was banned by the communist regime. Scouts in the period of “normalization” were forced to cease their activities, but scout education was a certainty for them to follow up. From the literature, we know that the scout troops were ended violently and non-violently, or the troops were transforming. A look at the functioning of the scout troop that was transformed brought the freedom of scout individuals through subversion of other leisure activities. For example, other leisure activities were: Pioneer, canoeing clubs, tourist clubs, and other forms. It is precisely this work that brings these historical facts to the general perceptions and personal experiences of narrators and points out how the actors of the scout movement themselves remember this period.

Keywords: Scouting, leisure time, “normalization”, Czechoslovakia, oral history.

OBSAH

1. ÚVOD.....	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	11
3. DOSAVADNÍ STAV BĚDÁNÍ.....	16
4. TEORETICKO-METODOLOGICKÁ ČÁST.....	20
4.1. Orální historie.....	20
4.2. Paměť	22
4.3. Vzpomínání.....	24
4.4. Každodennost, volný čas, skauting a moc moderní diktatury	25
5. PRAKTICKÁ ČÁST	29
5.1. Co je to skauting.....	29
5.1.1. Rozdíl mezi hnutím a organizací ve skautingu.....	31
5.2. Český skauting a historický exkurs do roku 1970 včetně mezinárodního kontextu	31
5.2.1. Zakladatelé skautingu	32
5.2.2. Skauting ve světě	33
5.2.3. Skauting na území českých zemí	34
5.3. Skauting perspektivou narátorů	37
5.3.1. První kontakt se skautingem	37
5.3.2. Co znamená být skautem?	40
5.4. Přeclod do ilegality a fungování skautingu během „normalizace“.....	44
5.4.1. „Skautské pražské jaro“ a jeho ukončení.....	44

5.4.2. Transformace oddílu jako strategie pro fungování skautingu za „normalizace“	47
5.4.3. Aktivity směřující k naplnění strategie skautingu za „normalizace“	50
5.4.4. Skautské tábory za „normalizace“	52
5.4.5. Hry připomínající si skautskou myšlenku	58
5.4.6. Tajené skautské symboly	61
5.4.7. Z „normalizační“ ilegality do demokracie	64
6. VÝSLEDKY A DISKUZE	68
7. ZÁVĚR	74
8. ZDROJE	75
8.1. Literatura	75
8.2. Elektronické zdroje	80
8.3. Mediální prameny	82
8.4. Orální prameny	83
9. SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	84

1. Úvod

Historické období na území tehdejšího Československa datované mezi lety 1968 až 1989 je označováno za tzv. normalizaci. Režim zavedený stranou KSČ likvidoval všestrannou opozici a dokázal se tím sjednotit a sloučil jeden řád v tehdejší Československu. Jedním z cílů komunistického režimu bylo odstranit oponující zájmové organizace mládeže a docílit pomocí těchto normalizačních procesů jediné povolené organizovanosti. Jednou z těchto zakázaných zájmových skupin mládeže byl i také skauting.

Za zakladatele českého skautingu je považován Antonín Benjamín Svojsík, který byl s tímto výchovným systémem osobně seznámen v Anglii. Skautské hnutí vychovává své členy v úctě ke svobodě, ke kritickému myšlení, k přátelství a toleranci k odlišným názorům. Deklaruje se výslovně jako hnutí apolitické, přesto bylo ovšem v cestě různým diktaturám, jak nacistické, tak komunistické. Na území tehdejšího Československa byla skautská výchova zakázána celkem třikrát, a to v letech 1940, 1950 a 1970. Poprvé byl skauting zakázán v roce 1940 nacistickou diktaturou. V roce 1950 byl skauting zakázán komunistickou stranou, která se ujala moci v Československu po převratu v únoru roku 1948. Obnovení se skauting dočkal kolem roku 1968, kdy se tehdejší komunistický režim během tzv. pražského jara uvolňoval. Potřetí zakázala činnost skautů roku 1970 komunistická strana v reakci na opětovné posílení svého mocenského postavení v ČSSR v období tzv. normalizace.

Tato diplomová práce se zabývá tématem zakázaného skautského hnutí v Československu, a to z pohledu vzpomínkových reflexí skautských činovníků v období tzv. normalizace. V kapitole *Dosavadní stav bádání* bude představena odborná literatura, existující práce a projekty, které se zabývaly obdobným tématem. V kapitole *Teoreticko-metodologická část* bude nejprve představena a popsána metoda výzkumu orální historie, následně jsou dále vysvětleny koncepty, které se k tématu diplomové práce váží, jako např. paměť, vzpomínání, každodennost, volný čas a skauting. V praktické části diplomové práce je empirický výzkum vázaný na vzpomínkové reflexe a vycházející se tematické kategorie z rozhovorů. V konečné fázi předložené diplomové práce se nacházejí výsledky z orálně historických rozhovorů.

2. Cíl práce a metodika

Cílem předkládané diplomové práce je na základě pamětnické reflexe členů skautského hnutí zjistit, jak samotní aktéři této organizace vzpomínají na fungování skautingu během komunistického režimu v období tzv. normalizace v Československu. Hlavní výzkumnou otázkou je, jakými způsoby, aktivitami a strategiemi, docházelo dle pamětníků k udržování a připomínání skautských myšlenek v době, kdy musel skauting opět vstoupit do ilegality?

K dosažení stanoveného cíle byla využita metoda orální historie¹ a byly provedeny orálně historické rozhovory s devíti skautskými pamětníky (dále i narátoři), kteří měli vztah k danému tématu, a to skautskou činnost během druhé poloviny 20. století. V rámci této diplomové práce můžeme uvažovat o období tzv. normalizace, které se udává od 21. srpna 1968, z důvodu umírnění nekomunistických jednání a myšlenek i sociokulturních uvolnění ve společnosti, kdy docházelo k porušení komunistických nařízení a Moskva stále více vnímala nastávající situaci jako neposlušnost svého satelitu, tedy od vpádu vojsk Varšavské smlouvy na území tehdejšího Československa, až po politické uvolňování, zakončené sametovou revolucí dne 17. listopadu 1989.

Tato práce se pokusí čtenáři přiblížit základní postoje skautského činovníka za „normalizace“, jejich aktivity a strategie připomínající si tuto výchovnou metodu a případné změny ve skautských oddílech vztahující se k danému tématu. Jedná se tedy vždy o orální prameny, jejichž specifikací je vysoká míra subjektivity². Diplomová práce tudíž nemá za cíl „objektivně“ objasnit fungování skautingu v období tzv. normalizace, naopak se zaměřuje na pamětnické reflexe skautů a skautek, kteří figurovali ve skautském hnutí ve sledovaném období.

Pamětníci byli vybráni z řad skautských oddílů, které fungovaly v ilegality, nebo jejich skautská činnost byla prováděna v ilegality, a to v případě narátora Karla Lexy³. Vzhledem k tomu, že období tzv. normalizace se vztahuje v časové ose více jak dvaceti letům života, musíme počítat s generačními rozdíly mezi narátory. Dotazované bychom tak

¹ Blíže k metodě orální historie viz VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011 a dále také kapitola *Teoreticko-metodologická část* v této práci.

² S ohledem na vybrané téma a metodu k diplomové práci (vzpomínková reflexe pamětníků) ponecháme stranou archivní prameny.

³ Narátor Karel Lexa zažil v roce 1970 zrušení oddílu a skautské činnosti, avšak v 70. a 80. letech byl vedoucím na táborech, které byly vedené skautskými metodami.

mohli rozdělit do dvou generačních skupin, a to narozený mezi lety 1937 až 1948, poté mezi lety 1952 až 1962.

Technikou sběru dat a informací pro tuto výzkumnou práci byl zvolený rozhovor s narátory. Nejpodstatnějším dokladem a pomůckou narativního rozhovoru je nahrávání rozhovoru pomocí diktafonu, v dnešní době i telefonu. Před samotným začátkem rozhovorů s narátory, byli dotazováni oslovení a seznámeni s tématem diplomové práce pomocí e-mailové korespondence. Z jedenácti takto oslovených narátorů jich odpovědělo osm a jeden narativní rozhovor byl domluven verbální komunikací. Poté byla sjednána schůzka s jednotlivými vypravěči. Narativní rozhovory byly prováděny především v pracovních prostorách samotných narátorů. Díky tomu se autorka podívala na zajímavá pracoviště, např. na Akademii věd ČR v ulici Národní v Praze. Součástí této první etapy nahrávání rozhovorů byli narátoři seznámeni se záměrem a autorčinou inspirací k vytvoření diplomové práce. Každý narátor podepsal *Informovaný souhlas ke zpracování a zpřístupnění osobních údajů*, který autorce umožnil provedené nahrávky používat k vědeckým a případným analytickým účelům, archivaci a publikační činnosti.⁴ Zde mohli narátoři vymezit anonymitu a sdělit konkrétní požadavky v případě zveřejnění informací. Nikdo nevyužil těchto možností.

První část narativních rozhovorů se zakládalo na životním příběhu narátora, během kterého dotazování samovolně přecházeli k představení působení ve skautingu v dětství a jak přišli k tomuto výchovnému hnutí. Popisovali, co pro ně skauting i jejich oddíl znamenal a jak je poznamenal. Každý z narátorů zažil období před „normalizací“, když byl Junák v roce 1968 samovolně obnoven. Rozhovory se zde dotkly i konkrétních zkušeností s událostmi a procesy svázanými s pražským jarem a srpnovou okupací 1968. Narátoři popisovali následný rok 1970 jako přechod do ilegality, kdy se jednalo o udržování skautských vztahů zamlčením před komunistickým režimem. Mimo jiné byly zmíněny způsoby, aktivity i strategie, které byly používány k otužování a připomínání skautských myšlenek, o které v práci primárně jde a staly se předmětem zpracování praktické části. Posledním tématem bylo vzpomínání na dobu mezi komunistickým režimem a demokracií, tudíž na rok 1989. Mnoho pamětníků si tak vzpomnělo na 2. prosince 1989, na skautské setkání v Městské knihovně v Praze.

⁴ Autorka diplomové práce se také řídila etickým kodexem v souvislosti etiky výzkumu viz Etický kodex České asociace orální historie, dostupné z <http://www.coh.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Etický-kodex-COHA.pdf>

Mezi oslovenými narátory jsou dvě ženy a sedm mužů. Tento genderový nepoměr je způsoben tím, že dívčí skauting se rozmáhal na území Československa v období tzv. normalizace mnohem později než chlapecký. Pro vypracování práce tato otázka genderu nebyla metodickou překážkou. Problém, který nastal při tvorbě diplomové práce, byla nezkušenost tazatelky. Nezkušenost tazatelky se nevázala k malému teoretickému základu zkoumaného konceptu, avšak v pokládání složitých a vícenásobných otázek, kvůli vysvětlení případného tématu.

Následně byly rozhovory v podobě nahrávky přepsány do textové podoby, kdy byl k dispozici náhled na celý rozhovor ve fyzické podobě, a to v podobě wordového dokumentu. Tento přepis je tak vytvoření vizuálního pohledu na zvukový objekt narátora.⁵ Nahrávky a přepisy rozhovorů včetně informovaného souhlasu se nachází v archivu autorky práce. Následovala analýza a interpretace rozhovorů – třídění, kategorizování a interpretace získaných dat. Z rozhovorů zjištěné hlavní kategorie autorku inspirovaly při tvorbě tematické i časové osy diplomové práce. Je potřeba rovněž zmínit, že autorka této diplomové práce je součástí skautského oddílu v Praze. Autorka je tedy skautským činovníkem, zabarvení informací, které může z příslušnosti ke zkoumané skupině plynout, bylo zredukováno ve spolupráci s vedoucí práce.

Na závěr této kapitoly je uvedeno krátké představení narátorů. Nejedná se o veškerý souhrn jejich biografie. Vybrané charakteristiky představují narátory v dnešní době, tudíž jak žijí dnes a jakou funkci dosahovali ve skautingu za období tzv. normalizace. Narátoři jsou předloženi v takovém seznamu, jak s nimi byly provedeny rozhovory. Tímto textem bych ráda poděkovala ještě jednou všem narátorům, kteří autorce věnovali svůj čas, i přes témata, která nebyla mnohdy šťastná či veselá.

Luděk Bartoš (*1948) celým jménem prof. Ing. Luděk Bartoš, DrSc., profesor na České zemědělské univerzitě v Praze. Pro své skautské přátele známý pod skautskou přezdívkou „Harlém“. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století byl vedoucí oddílu Pětka – vodní skauti. Rozhovor proběhl v Praze dne 29. ledna 2020.

⁵ PERKS, Robert a Alistair THOMSON. *The oral history reader*. New York: Routledge, 1998. s. 63-67

Tomáš Pačes (*1937) celým jménem prof. RNDr. Tomáš Pačes, DrSc., starší bratr Václava Pačese. Vystudoval hydrogeologii a geologii na Univerzitě Karlovy a na Stanfordské univerzitě v Americe. Pro své skautské přátele známý pod skautskou přezdívkou „Pacík“. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století se zabýval svým vědeckým výzkumem a pomáhal vytvářet detektivní hry pro oddíl Pětka – vodní skauty. Rozhovor proběhl v Praze dne 21. února 2020.

Václav Pačes (*1942) celým jménem prof. RNDr. Václav Pačes, DrSc., mladší bratr Tomáše Pačese. Vystudoval biochemii na Univerzitě Karlovy. Pomáhal vytvářet detektivní hry pro oddíl Pětka – vodní skauty a hrdým otcem svých dětí, kteří jsou ve vedení již zmíněného vodního skautského oddílu Pětka. Rozhovor proběhl v Praze dne 24. února 2020.

Martin Adámek (*1958) stálý předseda okresu za Prahu 10 ve skautském kraji Praha. Pro své skautské přátele známý pod přezdívkou „Rumpál“. V době sedmdesátých a osmdesátých let působil v oddíle, který spadal pod tělovýchovnou jednotu, a poté byl v turistickém oddílu mládeže se skautskou výchovou. Rozhovor proběhl v Praze dne 25. února 2020.

Helena Illnerová (*1937) celým jménem prof. RNDr. Helena Illnerová, DrSc., vystudovala přírodovědeckou fakultu a začala působit ve Fyziologickém ústavu AV ČR. Pro své skautské přátele známá pod přezdívkou „Brouček“. Byla zakládající vedoucí mladšího oddílu Sluníček v sedmdesátých letech ve vodním oddílu Pětka. Rozhovor proběhl v Praze dne 26. února 2020.

Ivan Kasalický (*1952) celým jménem Ing. Ivan Kasalický. Pro své skautské přátele je známý pod skautskou přezdívkou „Reyp“. Studoval na České zemědělské univerzitě. Pracoval jako kastelán na Křivoklátě. Fungoval u vodního oddílu Pětka, a poté fungoval na Křivoklátsku jako vedoucí oddílu. Rozhovor proběhl v Praze dne 27. února 2020.

Karel Lexa (*1957) je vyučeným elektromechanikem. Pro své skautské přátele známý pod přezdívkou „Lesk“. Důležité je zmínit, že tento narátor je otcem autorky diplomové práce. V šedesátých letech, přesněji v roce 1968 se připojit ke skautskému oddílu, který pak v roce 1970 byl ukončen. Nikdy se nepřipojil k pionýrům. Během období tzv. normalizace se účastnil několika táborů, který se vedl skautským způsobem. Rozhovor proběhl v Praze dne 26. února 2020.

Ivo Brzobohatý (*1962) celým jménem Ing. Ivo Brzobohatý. Aktuálně pracuje na pozici Garant pro nemovitosti pro Junáka – český skaut. Pro své skautské přátele je známý pod skautskou přezdívkou „Ještěr“. V sedmdesátých letech se připojil k oddílu, který spadal pod záštitu pionýrské skupiny v Brně, avšak zakladatelé byli ze skautského dřívějšího vedení z let 1968–1970. Rozhovor proběhl v Praze dne 03. března 2020.

Dorota Lábusová (*1952) je vystudovaná etnografka a aktuálně pracuje jako pracovnice literárního archivu Památníku národního písemnictví na pozici archivářky. Zabývá se správou literární pozůstalosti Jaroslava Foglara. Byla součástí vodního oddílu Pětka a dosáhla pozice vedoucí dívčího oddílu v osmdesátých letech. Rozhovor proběhl v Praze dne 06. března 2020.

3. Dosavadní stav bádání

V kapitole *Dosavadní stav bádání* se objevuje přehled jak odborné literatury k danému tématu, tak literatura, která má charakter primárních zdrojů badání nebo stojí na pomezí sekundárních a primárních zdrojů. Mezi tyto patří například čítanka textů, studie či zpracovaná svědectví od autorů, která se zabývají skautingem.

Novodobými dějinami skautingu se ve velké míře zabýval Karel Lešanovský, český historik skautingu a publicista. Za svůj život měl spor, jak s nacistickým režimem (který mu nařídil nedostudovat střední školu, nemohl tak přistoupit k maturitě), tak i s komunistickým režimem. Karel Lešanovský ve své knize *Se štítem a na štítě, neznadili skautský slib* zaobíral osudy skautů a skautek, kteří byli stíháni a vězněni. V letech 1948–1989 bylo v Československu popraveno nejméně devět skautů, několik jich bylo odsouzeno na doživotí, řada dalších vyvázla s nižšími tresty. Kniha se věnuje také tomu, jak čeští činovníci skautingu čelili komunistické moci. Jedna z kapitol se zaměřuje na osobní svědectví vězněných, nebo rodinných příslušníků zemřelých skautských činovníků. Jednalo se také o zatčení nebo vyšetřování činovníků skautingu, jejich obžaloby a rozsudky ve formě vězení nebo odpracování trestu v táborech (např. Jáchymov). „*Co se podařilo utajit, bude trvale utajeno. Co nám přiřkli, za to nás odsoudili. Hlavně se jim jednalo o to odsoudit skauting...*“⁶ Bez ohledu na utrpení, které prožili během komunistického režimu, se mnoho skautů a skautek nebálo obnovit skauting již v roce 1967, který trval až do začátku let devadesátých. Jeho další dílo bylo *Komunismus a skauti-komunisté* z roku 2009, kde se v kapitole *Komunistické stranické skupiny Junáka v letech 1968–1970* zabýval skautským hnutím, jeho vedením a politickou situací v Československu. „*Přestože obnova skautského hnutí byla v roce 1968 prokazatelně spontánní, někteří skauti-komunisté tvrdili a tvrdí dodnes, že by bez jejich zásluh k tomuto nedošlo... Při ústředí Junáka založili komunisté stranickou skupinu.*“⁷ Díky svému oddanému životu pro skauting, obdržel několik ocenění: Řád stříbrného vlka, zlaté syringy a Medaile díků.

⁶ LEŠANOVSKÝ, Karel. *Se štítem a na štítě: neznadili skautský slib*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000. Svědectví (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu). s. 109

⁷ LEŠANOVSKÝ, Karel. *Komunismus a skauti-komunisté: může snad někdy pro některé skauty neplatit první a desátý skautský zákon?* Praha: Ekumenická lesní škola, 2014. s. 21-22

Z oblasti sociologie se skautingem a jeho fungováním zabýval László Nagy. Byl to švýcarský občan maďarského původu, sociolog, historik a doktor politických věd. V roce 1966 se pustil do dvouletého zkoumání Mezinárodního skautského hnutí. Když svoji analýzu v roce 1968 dokončil, byla mu nabídnuta pozice generálního tajemníka Světové organizace skautského hnutí. V této funkci setrval celých dvacet let (do r. 1988). Ve svém díle *250 miliónů skautů* nezapomněl zmínit celý život zakladatele lorda Roberta Baden-Powella, zakládající země světového skautského hnutí, země, ve kterých byl skauting rozpuštěn a v jakém roce aj. V kapitole 16. *Ženeva – hlavní město světového skautingu*, se odkazuje na společenské dění v roce 1968. „Vzpoura mládeže, provázená masovými demonstracemi, z nichž mnoho se vyznačovalo násilím, otřásla základy společnosti, [...] Ačkoliv skauting se ocitl v samém ohnisku této vřavy, obstál se ctí. Vlastně si vedl stále lépe a zrovna v té době zaznamenal největší pokrok ve své historii: počet členů vzrostl během dvou let o 14,5 %, jinými slovy bylo zde o jeden a půl milionů skautů více!“⁸ Tento nárůst byl způsobený reakcí na výzvu skautingu, hodnot a cíle stát se vyrovnaným, zdravým a cílevědomým člověkem.

Erazim Kohák hovoří o skautingu ve své čítance textů *Orbis Bene Vivendi* neboli *Svět dobrého života*. Zabývá se zde vlastními texty, úvahami z vlastních knih, novinových a časopisových článků, rozhlasových a televizních promluv. Autorovi rodiče po komunistické puči byli zachráněni útekem přes hranice, jelikož byli považováni za odbojáře. Mimo jiné Erazim Kohák skautoval po válce v Praze. V letech, které strávil v exilu v Americe i po návratu do Česka v devadesátých letech, je stálým příznivcem Junáka a pravidelným přednášejícím na skautských seminářích. „A to bych poradil i vám: jděte do světa se skautským ideálem v srdci – a nezapomeňte s sebou vzít hejno světlušek a třeba nějaké to vlče.“⁹

Volným časem v Československu, od roku 1948 do roku 1970, se zabývají známí badatelé Jiří Knapík a Martin Franc ve spolupráci s několika dalšími historiky v knize *Mezi pionýrským šátkem a mopedem*. Jejich dílo se zabývá sociálními poměry v socialistických rodinách, tehdejšími školáky, jejich mimoškolními aktivitami a formou trávení letních prázdnin. Důležitá je politická sféra, která ovlivňovala nejmladší a střední generaci, fungování oficiálních dětských a mládežnických organizací (ČSM). V kapitole

⁸ NAGY, László. *250 miliónů skautů*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 1999. s. 99–100

⁹ KOHÁK, Erazim a Roman ŠANTORA. *Orbis Bene Vivendi*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. Letokruhy. s. 126

Československý svaz mládeže a další organizace se autoři zaměřili na střední generaci. V této kapitole věnovali prostor právě Junáku a jeho zákazu, pionýrské organizaci ČSM, jasné diferenciaci v ČSM v roce 1968 a přípravě jednotné pionýrské organizace SSM. V souvislosti na diferenciaci v ČSM: „Na jejich troskách vznikly v českých zemích tři dětské organizace. Pionýr, Junák a Svaz Junáků – Zálesáků, které začaly působit nejen v nových společenských podmínkách Pražského jara, ale také přistoupily k odlišenému způsobu práce s dětmi – profilovaly se již jako činitelé mimoškolní výchovy.“¹⁰ Vznikaly tak otázky, zda děti v době pražského jara mají zůstat v Pionýru, nebo dát přednost Junáku. Nejdůležitější roli přitom sehrála zejména rodiče, spolužáci a kamarádi. Tento proces výběru do mládežnické organizace stavěl děti před osobní volbu, která jim byla promítnuta do kolektivu. „Pro některé děti setrvání v Pionýru představovalo otázku věrnosti oddílu, či dokonce vedoucímu, jiné děti přechod do Junáka vnímaly jako naději na zajímavější využití volného času.“¹¹

Soudobými dějinami v souvislosti s volným časem v Československu v letech 1945 až 1989 se zabývají badatelé Pavel Mücke a Lenka Krátká v díle *Turistická odysea*. Jedná se o kolektivní monografii z oblasti vědeckého bádání se zaměřením na normalizační období. Kniha se skládá z jednotlivých studií s nejrůznějšími aspekty dobových fenoménů. Odborná literatura s podloženými zdroji, opírající se rovněž o rozhovory s pamětníky a doprovázená dobovými fotografiemi. V této knize je skauting poukázán jako levicově „rudě“ zabarvenou organizovanou skupinu mládeže, např. jako Spartakovi skauti práce¹² v období padesátých a šedesátých let 20. století.

V dnešní době můžeme sledovat nárůst absolventských prací zpracovaných metodou orální historie, a to i na téma skautingu. Například magisterská diplomová práce od Kateřiny Kubečkové *Skaut s rudou knížkou, Život Pavla Křivského v letech 1947–1952*, pojednávající, jak již název napovídá, o životě Pavla Křivského, který působil jak v Junáku, tak zároveň byl součástí Komunistické strany Československa.¹³ Za zmínku dále stojí diplomová práce Lukáše Havla *Pražský skauting za Normalizace – vzpomínky*

¹⁰ KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Mezi pionýrským šátkem a mopedem: děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970*. Praha: Academia, 2018. s. 361

¹¹ Tamtéž s. 36

¹² MÜCKE, Pavel a Lenka KRÁTKÁ. *Turistická Odysea: Krajinou soudobých dějin cestování a cestovního ruchu v letech 1945 až 1989*. Karolinum: Karlova Univerzita, 2018. s. 537

¹³ KUBEČKOVÁ, Kateřina. *Skaut s rudou knížkou: Život Pavla Křivského v letech 1947–1952*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.

skautských činovníků, zejména se zaměřením na kritické roky 1968–1970, který se v práci zaměřil na období „normalizace“, zejména na dějiny skautingu v Praze v letech 1968–1970.¹⁴ V neposlední řadě bych zmínila diplomovou práci od Michala Pavláška *Ve stínu Lilie. Skauting v Karlových Varech v době normalizace*, se zaměřením na první kontakt, přijetí a život jednotlivce ve skautském oddíle v Karlových Varech.¹⁵

Nejenom v knižní podobě existují a nadále vznikají projekty a aktivity zaměřené na vzpomínková vyprávění o skautingu. V případě filmové tvorby lze jmenovat krátký dokument *Skauti bez Lilie*, který poukazuje na změny, zrušení a manipulaci skautského hnutí, vyprávění pamětníků a poukázání na historické prameny. Skautští činovníci byli odsuzováni v politických procesech, nebo nuceni odejít do exilu. Jednotlivé oddíly přežívaly pomocí přejmenování, nebo nakonec museli ukončit svoji činnost. Ke konci šedesátých let 20. století došlo k politickému uvolnění, kdy se začaly pořádat „nepionýrské“ tábory. Velkou osobností šedesátých let v oblasti českého skautingu byl známý dr. Rudolf Plajner, který se zavděčil zveřejněním tiskové zprávy o prvním tábornickém klubu Psohlavců v tiskovinách *Svobodným slově*. Tímto činem se poukazuje na počátek skautingu v šedesátých letech 20. století. V tomto období byl Plajner zvolen za náčelníka českého Junáka. V sedmdesátých letech docházelo ke transkripci junáckých pravidel či hesel, k opětovnému zrušení skautingu musela dospělá generace zpět do komunistického Pionýru, nebo zrušit svoji činnost. Dokument končí záznamem z roku 1989, kdy se jednalo o finální obnovu českého skautingu a skautského hnutí Junák. Na tomto dokumentu spolupracovaly organizace: Post bellum–lidé, co se ptají; projekty Zkušenost Totality a Paměť národa a v neposlední řadě Skautský institut.¹⁶ Tyto organizace se i v jiných projektech soustředí na sběr a archivaci životních příběhů skautů a skautek.

¹⁴ HAVEL, Lukáš. *Pražský skauting za Normalizace – vzpomínky skautských činovníků*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Katedra Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.

¹⁵ PAVLÁSEK, Michal. *Ve stínu Lilie. Skauting v Karlových Varech v době normalizace*. Praha, 2010. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Katedra Orální historie – soudobé dějiny.

¹⁶ *Skauti bez Lilie* [dokument]. Režie: Viktor Portel, Země produkce: Česko, Skautský institut, 2017.

4. Teoreticko-metodologická část

4.1. Orální historie

Diplomová práce byla zpracována metodou orální historie, a tak je zapotřebí si tuto výzkumnou metodu podrobně přiblížit. Orální historie je metoda využívaná v oblasti historických a společenských věd, jako je např. antropologie, etnologie, psychologie, sociologie a mnoho dalších. Patří do kvalitativní podskupiny výzkumů, kde se jedná o malý vzorek narátorů a velký počet sdělených dat. Pokouší se najít a představit veřejnosti odpovědi na otázky, které se týkají nedávné minulosti. Orální historii můžeme přesněji definovat tak, že *„jedná se o řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“*¹⁷ V České republice můžeme dnes orální historii považovat také za vědní obor, jelikož se jedná o „pomocnou vědu historickou“ v rámci výzkumů dějin 20. století na území tehdejšího Československa¹⁸, taktéž známé pod pojmem výzkum soudobých dějin, tudíž výzkum s doposud živými pamětníky, se kterými lze udělat rozhovor.

Počátky orální historie a samotný význam této metody pochází ze Spojených států Amerických. Touto metodou se zabýval Allan Nevins, jako univerzitní profesor na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Allan Nevis je považován za praotce této metody, a to díky svému výzkumu pomocí přepisu rozhovorů a vytvoření prvního výzkumného centra orální historie na zmíněné univerzitě.¹⁹

Technikou sběru dat v rámci orální historie je orálně historický rozhovor, který se skládá z narativní (životopisné) a polostrukturované části. Narativy neboli vyprávěné rozhovory jsou pevnou součástí společnosti. V žádné společnosti nesmí chybět narativy,

¹⁷ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. s. 8

¹⁸ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. s. 12

¹⁹ THOMPSON, Paul a Joanna BORNAT. *The voice of the past: oral history*. 4. edice. New York, NY: Oxford University Press, 2017. Oxford oral history series. s. 55

ať už jde o vyprávění konkrétních situací či vyprávění každodennosti. Během orálně historického výzkumu poskytují narátoři vyprávění dalším členům společnosti, aby bylo lépe porozuměno minulému životnímu světu, ve kterém požili část svého života.²⁰ Jedná se tedy o konstruování příběhu minulé společnosti v aktuální společnosti.

Technika sběru dat, narativní rozhovor, byla definována teprve v sedmdesátých letech minulého století. Jednalo se o definici německého sociologa Fritze Schützeho. Podstatou narativního interview je volné vyprávění narátora na zkoumané téma dané tazatelem, přičemž tazatel má otázkami do rozhovoru zasahovat minimálně. Zkoumané téma bylo součástí života narátora a účelem této techniky je odhalit zkušenosti jednotlivce, které mohly být z různých důvodů (politický režim, dobová situace aj.) skryté.²¹

Vyprávění lze chápat jako proces verbální komunikace. Jedná se o komunikaci dvou aktérů v rolích vypravěč neboli narátor a posluchač neboli tazatel / adresát. Vyprávění je vytvářeno pomocí několika událostí, které po sobě následují pomocí časové osy a jsou smysluplně organizovány.²² Podle Elliota G. Mishlera se musí každý výzkum zabývat třemi sémiotickými tématy: skladba vyprávění, obsah vyprávění a interakčním kontextem vyprávění.²³

Orální historické prameny jsou narativními prameny, které lze pojímat jako obraz minulosti popsany vlastními slovy.²⁴ V oblasti orální historie se můžeme setkat i s kritikou této metody historického výzkumu. Alice Hoffman čelila kritikám Barbary Tuchman společně s Williamem Curtlem. Ti kritizovali postupy orální historie. Avšak Alice Hoffman poskytla vědecký rámec pro pochopení jejich kritik. Definovala důležité pojmy jako validitu a reliabilitu v metodě orální historie a navrhla, aby tazatel kladl důraz na analýzu rozhovoru. Pokud vzniknou mezi zvukovým a tištěným záznamem z rozhovoru

²⁰ POLKINGHORNE, Donald. *Narrative knowing and the human sciences*. New York: State University of New York Press, 1988. SUNY series in philosophy of the social sciences

²¹ TOUŠEK, Laco. *Narativní (Biografický) rozhovor* [online]. Západočeská univerzita – Filozofická Fakulta: Katedra Antropologie, 2014 [cit. 2019-08-07]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/metodologie/narativni-biograficke-interview>.

²² HÁJEK, Martin, Martin HAVLÍK a Jiří NEKVAPIL. Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec: Narrative Analysis in Sociological Research: Main Approaches and a Unifying Frame. *Sociologický časopis: Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012 (Vol. 48, No. 2), s. 201

²³ MISHLER, Elliot G. *Research Interviewing: Context and Narrative*. 1986. Cambridge: Harvard University, s. 73-75

²⁴ VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. s. 9

konkrétní nesrovnalosti, měl by tazatel tyto nesrovnalosti vyřešit provedením opětovného rozhovoru.²⁵

Použití metody orální historie je v případě diplomové práce velmi přínosné, protože se primárně zaměřuje na vzpomínkovou reflexi sledovaného období a tématu, včetně narátorova životního příběhu, což umožňuje lépe pochopit model celkových přístupů a chování členů ve zkoumané skupině, tudíž skautského hnutí v Československu.

4.2. Paměť

Pro studium soudobých dějin jsou zvláště podstatnými pojmy kolektivní a individuální paměť. Právě díky paměti jsou uchovány vzpomínky, které narátor vypráví a na které se metoda orální historie popsána výše soustředí.

Paměť je důležitým prostředkem k uchovávání vzpomínek založený na lidské zážitky, pocity a zkušenosti. V posledních letech bývá paměť konfrontována s tzv. velkými dějinami s pohledem na věc do minulosti. Lidskou paměť se zabývá mnoho oborů např. psychologie, sociologie nebo také historie. Existuje dělení paměti dle časové návaznosti, kde krátkodobá trvá do 20 sekund, střednědobá do 20 minut a dlouhodobá. V rámci dlouhodobé paměti se setkáváme s nekonstruktivním přístupem vzpomínek a jejich potřeby vymyšlení či domyšlení. V psychologii se můžeme setkat i s paměť, která spojuje co nejvíce emocí a vzpomínek, které jsou úzce spojeny, tak je pravděpodobnější, že je konkrétní událost lépe zapamatovaná. Jedná se o autobiografickou paměť.²⁶

Paměť podle francouzského historika Jacquese Le Goffa pracuje neuvědoměle, neustále a je „prvotní surovinou historie“. Tím, jakým způsobem pracuje paměť, je více ohrožená a vystavena většímu nebezpečí. Vystavené nebezpečí může být např. manipulace. Historie na rozdíl od paměti je vědní disciplína, která ovládá institucionalizované nástroje a postupy, jež vedou ke kritické objektivitě.²⁷

V roce 1925 s konceptem „kolektivní a individuální paměť“ přišel francouzský sociolog Maurice Halbwachs. Jeho tvrzení je takové, že nositelem vzpomínky je vždy jedinec, avšak upevňování a vytváření dané vzpomínky přináší právě samotná společnost.

²⁵ HOFFMAN, Alice. *Reliability and Validity in Oral history: Reliability and Validity in Oral history. Today's Speech*, 1974. s. 87

²⁶ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. s. 138-143

²⁷ LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. s. 10

Kolektivní paměť je postupná selekce a interpretace minulosti, která zprostředkovává momenty viděné z perspektivy sociální skupiny. Tím, že si daná společnost začne rozumět a začne vzpomínat na společnou událost, začne se utvářet tzv. rámec paměti.²⁸ Jedná se o pojem jednotlivce–skupina. Tyto dva podstatné subjekty společně prožívají a vnímají uplynulý čas. Sociální skupina, včetně její kolektivní paměti, se postupem času mění. Zejména se předává dál vzpomínka či prožitek, na který se nedá zapomenout a dodává porozumění dané situaci.

Důležitým fenoménem je pro Halbwachse také „individuální paměť“. Osobní povahy jedinců a jejich vzpomínky mají původ v myšlenkovém pochodu sociální skupiny. Současně s komunikací, interakcí, které při tomto procesu probíhají. Na značném bohatství kolektivní paměti se jednotlivci podílejí obsahem své paměti. Z toho vyplývá, že vzpomínáme a prožíváme minulost pomocí vzpomínek jako jednotlivci. Avšak představujeme již zmíněný rámec paměti pomocí vzpomínek v dané společnosti.

Paměti, které nebyly sepsány na papír, mohou být v člověku dlouho ukryté. Náhle se může vybavit při určitém vnějším prvku konkrétní vzpomínka. V každém vyprávěném příběhu existuje jistá identita pamětníka, který hledá smysl bytí, kolektivu a směru jeho života.²⁹

Schopnost přemýšlet o minulosti smí konkrétní jedinec či sociální skupina lidí, zaměřená na stejnou zkušenost, pocit nebo morální úsudek. Právě tyto sociální skupiny si „*totiž svoji paměť samy vytvářejí a konstruují prostřednictvím symbolů, textů, vyprávění, rituálů, obřadů konkrétních míst a památníků.*“³⁰ Takto je charakterizována kolektivní paměť od sociologů Nicolase Maslowského a Jiřího Šubrta.

Jan Assmann, známý německý egyptolog a religionista, koncept „vnější dimenze paměti“ dělí dokonce do čtyř podskupin a to: mimetickou, paměť věcí, komunikativní a kulturní.³¹ Ve své knize *Kultura a paměť* pak autor dělí koncept kolektivní paměti především na dva rámce. Za prvé se jedná o „*komunikativní paměť, která zahrnuje takové*

²⁸ HALBWACHS, Maurice a Lewis A. COSER. *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. s. 52

²⁹ PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Česká historie. s. 8

³⁰ MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014. s. 83

³¹ Tamtéž, s. 121

vzpomínky, které se vztahují k nedávné minulosti“³² a za druhé kulturní paměť. Kulturní paměť se zabývá a zaměřuje na pevné historické body a tato paměť má specifického držitele vzpomínky. „Patří k nim šamani, bardové a grioti právě tak jako kněží, učitelé, umělci, spisovatelé, učenci, mandaríni a jak se všichni vědění jmenují.“³³

4.3. Vzpomínání

Samotná vzpomínka je předávána především ústně mezi lidmi, a díky sdílených emocí se vytváří kolektivní vzpomínka, tudíž rámec paměti. Orální historie se v případě výběru konkrétních vzpomínek zaměřuje právě na vyprávění a vzpomínání jednotlivce.

Přítomnost druhých osob má vliv na celý proces vzpomínání s ohledem na události, které byly společně zažité. Dokonce v odlišných situacích dochází k tomu, že naše vzpomínky jsou určeny ostatními lidmi. Maurice Halbwach v souvislosti ke vzpomínání upozorňuje na to, že každý člověk vzpomíná na své dětství a události z dětství prostřednictvím vzpomínek a zážitků svých rodičů.³⁴

Dochází mimo jiné také k tzv. potlačování osobních vzpomínek ve prospěch kolektivní paměti. Důležitými podněty a podstatnou součástí analýzy rozhovorů ve výběru vzpomínky, je za prvé snaha zachovat sebeúctu narátora, nebo zachování respektu k jeho osobnosti. Tzv. Pollyanin princip reflektuje právě tento proces, tj. vytěšňování nepříjemných a špatných vzpomínek. Posléze je vylučuje z vyprávění pro případ zachování celé linie vyprávění narátora.³⁵ Za druhé se jedná o zařazení narátora do společnosti. Pokud se narátor objevuje ve vyšší společnosti, může docházet k tzv. *autocenzuře*. Jedná se o autoregulační mechanismus, který kontroluje, filtruje a redukuje vlastní uvědomované rozhodnutí včetně formy a obsahu sdělovaných názorů, postojů a především informací.³⁶

³² ASSMANN, Jan a Jiří ŠUBRT. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001. s. 48

³³ Tamtéž, s. 51

³⁴ HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. s. 51

³⁵ VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. s. 66–67

³⁶ ABZ slovník cizích slov: autocenzura [online]. ABZ slovník cizích slov: prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc., 2019 [cit. 2019-09-16]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/autocenzura>

Narátor tak poté vypráví svůj život poněkud neutrálně, s tím, že zapomíná nebo záměrně vynechává události. Tyto události by mohly ovlivnit nebo narušit jeho osobnost.³⁷

Každá osoba si během života ukládá vlastní historické zkušenosti, mimo to ale v rámci vytváření vzpomínky na nějakou historickou příhodu zohledňuje také další zdroje informací. S výběrem vzpomínek a loajality vůči uskupení lidí je spjata falsifikace dějinných událostí. V mnoha názorech nemusí jít ani o záměrný úmysl např. vymyšlení, ale zde může hrát svoji roli „zapomínání“. Zapomínání umožňuje nejen potlačit nežádoucí vzpomínky, ale i neadekvátní vzpomínky z minulosti.³⁸ Což můžeme přirovnat předešlému tzv. Pollyanin principu.

Orální historie je tak považována za nejlepší způsob, jak zjistit, zkoumat a zanalyzovat vzpomínky pamětníků, tedy i vzpomínky na období tzv. normalizace ve skautském hnutí. Domnívám se, že jen díky této metodě, bude více porozuměno a pochopeno emocím a vzpomínkám narátorů, které nám mohou poskytnout nové pohledy na skautskou minulost.

4.4. Každodennost, volný čas, skauting a moc moderní diktatury

Předložená diplomová práce patří do studia soudobých dějin, narativních rozhovorů, a především skautské každodennosti. Je kladen důraz na orální pramen ve formě rozhovoru s narátorem, který vychází z jejich vzpomínek.

Jejich vzpomínky a samotné vzpomínání je úzce spojeno s každodenností. Na základě zaznamenávání narátorových vzpomínek z prožité minulosti, jsme schopni přiblížit minulost a více pochopit a porozumět jejich každodennosti.

Každodennost bývá pro celou společnost něco daného, něco, co zde existuje a je možné s tím něco udělat. Jedná se tak o sociální konstrukt. V sociologii a jiných společenských vědách se realita považuje za sociálně podmíněný fenomén, který se vytváří pomocí jedince a společností. Realita je taková, že k nejdůležitějším zkušenostem člověka s jinými každodenními realitami, patří setkání jedince s jinou realitou tváří v tvář. Těsně navazuje na to, že k interakci různých realit a ostatně i jejich vytváření, dochází na pozadí

³⁷ VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. Hlasy minulosti. s. 66

³⁸ KUSA, Zuzana. *Problem pravdivosti informací v životopisných rozpravaniach, Genealogicko – heraldický hlas*, roč. 5, č. 2, 1992, s. 18

prostoru a především času. Člověk pochopitelně velice silně vnímá svou realitu, která se nachází v čase a místě „teď a tady“.³⁹

Každodennost, jako teoretický koncept, nebývá jasně definována jako výzkumná metoda či předmět výzkumu. Ze seznamu sociologických výzkumů, které byly provedeny v minulosti, můžeme vidět mnoho oblastí, které se zabývaly již zmíněnou každodenností. Například existují díla: *Každodenní stalinismus* od historičky Sheily Fitzpartickové, od autorů Emanuela Pecky a Jindřicha Ungra *Každodennost konce 60. let*, nebo také kniha *Z dějin české každodennosti* od autorů Mileny Lenderové, Tomáše Jiráňka a Marie Mackové.

Každodennost bychom mohli shrnout tak, že se skládá ze všeho, co je na tzv. denním pořádku, včetně činností, charakteristik a vztahů jedince k okolí. „*Záhy můžeme dospět k názoru, že významová nejasnost pojmu "každodennost" plyne i z toho, že pro většinu historiků a dalších odborníků na poli společenských věd již každodennost má nějaký fixovaný význam, takže k ní přistupují automaticky, s jakýmsi intuitivním předporozuměním. Soudě podle nejčastěji užívaných vyjádření a obrátů, ke každodennosti patří zvláště prostorový a časový rozměr.*“⁴⁰

Nejdůležitější částí našeho života je volný čas. Tento důležitý koncept je považován za očistu naší duše a mysli. Volný čas se tak stal vědecky prozkoumávaným pojmem v mnoha oblastech např. filozofie, sociologie a literárních věd. Wilhelm von Humboldt popsal koncept volného času, kdy „*Tělesný stav závisí velmi na duši. Člověk by se měl především rozveselit a ze všech stran se uklidnit.*“⁴¹ Bylo tedy klíčové, jak s tímto časem uměli lidé zacházet ve prospěch svého zdraví. Ve druhé polovině 20. století na území Československa probíhala velká restrikce volnočasových aktivit. Skauting je příkladem zakázané aktivity.

V poválečném období na území Evropy žila společnost, která byla specifická jako společnost volného času. Jednalo se o koncept odstraňování následků válek, hospodářské nerovnováhy a zvyšování životní úrovně. Avšak státy východního bloku včetně jejich politických režimů, do kterého spadalo i dřívější Československo, se snažily zasahovat

³⁹ BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. s. 28.-29

⁴⁰ SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání*. Petr Sedlák. Soudobé dějiny Roč. 20, č. 1-2 (2013), s. 122

⁴¹ *Citáty slavných osobností: Wilhelm Von Humboldt* [online]. Citáty.net: Citáty slavných osobností [cit. 2019-01-30]. Dostupné z: <https://citaty.net/autori/wilhelm-von-humboldt/>

do toho, jak by lidé měli trávit svůj volný čas.⁴² Velmi charakteristickým úkonem v obnově volného času po druhé světové válce bylo obrození večerního a nočního života. Nejednalo se pouze o hýření, ale také kulturní akce jako: divadla, kina a koncerty. Po roce 1948 se tímto navýšil zájem o trávení volného času a odpočinku od osmihodinových směn pomocí kolektivu. Beze slov do základního článku kolektivu spadala rodina, která trávila svůj volný čas na dovolené. Pokud se dospělým dobře dařilo v pracovním životě, byla určena odborová rekreace pomocí výběru a jejich potomci byly vysláni na pionýrský tábor.

„Dětské tábory se stávaly zejména od druhé poloviny padesátých let výraznou součástí celkového trávení volného času dětí a mládeže v období letních prázdnin. Poúnorové pionýrské tábory určené dětem od 7 do 14 let, sice měli svůj vzor v sovětských dětských táborech, současně se však jejich organizátoři museli vyrovnávat se silnou tradicí skautských táborů (popř. dalších podobných organizací, YMCA, Sokola, Orla, okresních péčí o mládež aj.), jejichž programová náplň (postoupená romantickými představami o dobrodružství) se zaměřovala na prohlubování tábornických dovedností a poznávání přírody.“⁴³ Takto je popsán volný čas pro děti a mládež po druhé světové válce v publikaci od historiků Martina France a Jiřího Knapíka. Autoři poukazují na pionýrské tábory, které se pokoušely o vytvoření vlastní koncepce, avšak mnoho s tábornickým prvků okopírovaly.

Existují rozdíly mezi skautskými a pionýrskými tábory. Na pionýrských táborech byl fyzický koncept (posílení zdravého těla) a zcela důležitější vzdělávací koncept (děti se mohly i o prázdninách vědomostně rozvíjet). Na rozdíl, od pionýrských táborů, měli skauti na táboře pouze základ. To znamená postavené kuchyně, umývárny a toalety. Obydlí si museli skauti postavit sami. Jednalo se o stany s podsadou (avšak v dnešní době se konají skautské tábory i v chatičkách) či indiánský přístřešek týpí. Zručná stránka, u skautských dětí a mládeže, se tak rozvíjela mnohem rychleji a doprovázela je i samostatnost a především dobrodružství.⁴⁴

⁴² FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. „Na člověka najíždíme další čtvrtletí“: Volný čas v českých zemích v letech 1948–1956. Soudobé dějiny: roč. 17, 2010

⁴³ FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. „Dobové formy trávení volného času“: Volný čas v českých zemích 1957–1967. Academia: 2013. s. 374

⁴⁴ BRABCOVÁ, Jana. *Ideologické pozadí skautských a pionýrských táborových aktivit*. Fakulta filozofická, 2016. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PhDr. Tereza Šlehoferová, PhD. s. 17

V polovině šedesátých let, kdy byl skauting zakázán, však docházelo k uvolňování politické situace a skautské oddíly se začaly obnovovat. Docházelo též k obnovování Junáka jak po praktické stránce (právě již znovuobnovení některých oddílů např. Psohlavců), tak i například po umělecké stránce. Na přelomu let 1966 a 1967, známý skautský autor Jaroslav Foglar, vydal svoji knihu *Poklad Černého delfína*, která byla z prostředí turistického oddílu a měla čerpat ze skautských tradic. O půl roku později se tato kniha dostala do mediálního světa, kdy byla vysílána pomocí rozhlasu a zhruba ve stejné době vycházel film o délce dvaceti minut na motivy právě této knihy.⁴⁵ K největšímu uvolnění a revitalizaci skautských táborů, včetně skautských prvků a tradic, došlo až v roce 1968. Ruku v ruce se sešlo společenské celkové uvolnění od komunistického režimu a obnova činnosti organizace Junák.⁴⁶

Bez ohledu na trýznivé období druhé poloviny 20. století, neváhali téměř všichni skauti pomoci k revitalizaci skautingu jak v období roku 1968, tak v roce 1989. Nenávist vůči socialistickému režimu utužovala skautskou společnost pohromadě. Skautské přesvědčení bylo založeno na skautských zásadách a ideálech, jeho správnost, a hlavně pomoc k dobrému životu nám i budoucím generacím.

Na počest prvního poválečného starosty Junáka, JUDr. Velena Fanderlika, byl vytvořen skautský oddíl. Činovníci tohoto skautského oddílu byli především političtí vězni režimu moderní diktatury od 1948 až po rok 1989. Činovníci neboli členové skautského oddílu nosí svůj odznak, který byl navržen už v roce 1949.⁴⁷ Za obětavost a dobré skutky bylo odměněno, několik skautů či skautek, předáním skautských řádů či vyznamenání. Při těchto předáváních docházelo, avšak i k výjimkám, kdy si činovník Junáka nepřevzal ocenění. Důvodem byla dřívější spolupráce ve straně KSČ, nebo spolupráce s komunistickým režimem.

⁴⁵ NOSEK – WINDY, Václav: *Jestřábí perutě*. Praha, 1999, s. 91-92

⁴⁶ Více informací a podrobně sepsáno v ZAPLETAL, Miloš: *Jak vést letní tábor*. Praha, 1969. s. 264

⁴⁷ *Skautský oddíl: Veleno Fanderlika* [online]. Pražská družina SOVF [cit. 2020-01-22]. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2015/09/Skautsky-oddil-Velena-Fanderlika.pdf>

5. Praktická část

5.1. Co je to skauting

Skautské hnutí je popisováno jako dobrovolné, apolitické⁴⁸, výchovné hnutí, které je otevřeno všem mladým lidem bez ohledu na pohlaví, původ či náboženské vyznání. Podle stanov Světové skautské organizace (originální znění World Organization of the Scout Movement – WOSM) je posláním skautského hnutí přispět k rozvoji mladých lidí tak, aby dosáhli co největšího rozvoje své osobnosti po stránce fyzické, intelektuální, emocionální, sociální a duchovní.⁴⁹ Stali se odpovědnými občany a platnými členy místních společenství, svých zemí i světa jako celku. Podstatou skautingu je tedy všestranný rozvoj osobnosti mladých lidí, který je založen na dobrovolnosti a co největší míře tolerance. Skautské hnutí chce přispět ke zlepšení našeho života. Současný slogan Světové skautské organizace: „*Creating a Better World*“ to říká více než jasně.

Jak totiž víme, mnoho konfliktů vzniká v důsledku nepochopení a netolerance. Stejně tak moderní diktaturou bývají založeny na netoleranci určité vymezené skupiny (ať už na základě rasového, třídního či náboženského původu), případně na preferenci skupiny jedné a potlačování druhé.

Jedno z programových hesel současného skautingu zní „*Cestou k pramenům.*“ Nestačí se tedy vrátit k pramenům, které se vztahují k samotnému založení skautingu, k roku 1907. Je potřeba si představit historii této výchovné organizace během 20. století se specifikací na období tzv. normalizace. Pokud mluvíme přesněji o obdob, kolem šedesátých let, tak začaly vznikat mládežnické zaměřené skupiny, které byly založeny na podobných základech jako skaut. Mezi nejvýznamnější sdružení pražských tábornických oddílů patřil Tábornický klub Psohlavci a oddíl vodních skautů Pětka.⁵⁰

Východiskem skautingu je přesvědčení, že svět může být skutečně lepší. „*Skauting je tedy projekt, jehož posláním je zlepšovat svět skrze jednotlivé lidi, kterým pomáhá*

⁴⁸ Stanovy Junák – český skaut, z.s.: Základní ustanovení. In: Junák: český skaut, 2013, ročník 2013, hlava 1: Dostupné také z: <https://casopisy.skaut.cz/knihovna/658>, s. 1

⁴⁹ Constitution: of the World Organization of the Scout Movement. In: Malaysia – Kuala Lumpur, 2017, ročník 2017, Chapter I: Dostupné také z: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf, s. 3

⁵⁰ NOSEK-WINDY, Václav. *Cestou k pramenům: 100 let skautingu v obrazech*. 2., dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2006. s. 20

vstoupit na cestu dobrovolného zájmu o vlastní rozvoj i rozvoj svých nejbližších lidí.⁵¹ A co vlastně znamená být skautem? „Znamená to být skautem na celý život, tahle to já cítím. Znamená to, že se cítím tím oddílem vychován, nasměrován a upevněn...“.⁵² Je to více, než být členem skautského oddílu či skautské organizace. Znamená to, že se člověk ztotožňuje se skautskými principy. V pravém slova smyslu to bude někdo, kdo bere hodnoty a principy, na nichž je skauting postaven, za své. Je s nimi srozuměn a snaží se žít a konat podle nich. Existují tři základní principy skautingu. V anglickém originále ze stanov Světové organizace skautů se tyto tři principy nazývají „Duty to...“.⁵³ V českém jazyce se to často překládá jako „Povinnost k ...“. Vzhledem k tomu, že český termín „povinnost“ poněkud koliduje s myšlenkou odpovědnosti za respektování principů, budeme se držet tedy výstižnějšího termínu „Odpovědnost k ...“. A těmi jsou: odpovědnost vůči Bohu, odpovědnost vůči ostatním, odpovědnost vůči sobě. „Dvě nejvyšší hodnoty, na nichž skauting stojí jsou Pravda a Láska. Pravda je pravdivost, pravdomluvnost, schopnost dodržovat pravidla, schopnost přijmout zpětnou vazbu, schopnost dokázat stát za pravdou i v nepříznivějších podmínkách. Láska jako hluboký pozitivní vztah k lidem, přírodě, vlasti, pomoci bližním a potřebným, přátelství.“⁵⁴ Každodenní jednání by mělo být co nejvíce v souladu s těmito hodnotami. Pokud se nám to daří i ve složitějších životních situacích, hovoří se tak o prohlubující se vnitřní integritě.

V českém skautingu se prolínají jak myšlenky *klasického –britského* skautingu, tak ideje *woodcraftu–americké*. V důsledku toho najdeme v českém skautském prostředí z *klasického* např.: nástupy, úctu ke své vlajce, uspořádání stanů v tábořišti, skautské kroje, tak prvky z *woodcraftu*: indiánskou symboliku, což jsou týpí, totemy, jména a mimo jiné zálesácké dovednosti i úctu k ohni. Se svébytným vedením, uspořádáním a kulturou se skautské oddíly a střediska rozšiřovaly do mnoha jiných organizací, kde šlo především o přátelské společenství, vzájemné vztahy a skautskou výchovu.

⁵¹ VOŇAVKOVÁ, Věra a kol. *Tichou poštou: (několik dopisů o smyslu skautingu)*. 2., dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005. s. 11

⁵² Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.1.2020 v Praze.

⁵³ *Constitution: of the World Organization of the Scout Movement*. In: Malaysia – Kuala Lumpur, 2017, ročník 2017, Chapter I: Dostupné také z: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf, s. 3

⁵⁴ VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 18-20

5.1.1. Rozdíl mezi hnutím a organizací ve skautingu

Pojem *hnutí* se dá vyložit jako široké seskupení lidí, kteří mají podobné smýšlení, ideály a cíle. Skautské hnutí si tedy můžeme představit jako všechny skauty a skauty na světě, kteří podporují myšlení a ideály skautingu. „*Skautské hnutí je jedinečné. Je postavené na silných a nadčasových ideálech oslovujících široké skupiny lidí natolik, že se brzy rozšířilo do celého světa. Existuje více než sto let, přeživalo i za nepříznivých podmínek, jako jsou totality, a za dobu své existence jím prošlo více než půl miliardy lidí.*“⁵⁵ Za účelem jejich prosazování se skauti sdružují právě do organizací, jak mezinárodně zastřešujících, tak i národních. Pro představu se v roce 2018 hlásilo ke skautskému hnutí kolem 50 milionů členů z 216 zemí na světě.⁵⁶

Naproti tomu je *organizace* spíše formální, strukturovaná skupina lidí neboli členů s právoplatným jasným účelem existence. Tyto organizace mají za úkol zajistit fungování oddílů, kurzů, pořádání akcí a další podporu skautingu. Národní organizace v České republice se jmenuje Junák – český skaut z.s.⁵⁷ V České republice je k únoru 2020 registrováno 64 383 skatů a skautek.⁵⁸

5.2. Český skauting a historický exkurs do roku 1970 včetně mezinárodního kontextu

Jen v krátkosti si zde připomeneme skutečnosti, které se vztahují k historii skautingu ve světovém měřítku, avšak větší důraz bude kladen na historický exkurs do českého skautingu. V roce 1970 přišel konec skautské organizace v Československu pod vládou komunistického režimu. Nejen skauti z oddílu vodní Pětky zamířili do zahraničí emigrovat včetně jejich vedoucích.⁵⁹

⁵⁵ VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 14

⁵⁶ *Skaut: Skauting celosvětově* [online]. Junák – český skaut z.s.: 2018 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/fakta-a-cisla/>

⁵⁷ *Skaut: Vedení organizace* [online]. Skaut: Junák – český skaut z.s., 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/vedeni-organizace/>

⁵⁸ *Skaut: Skautů a skautek už 12 let přibývá! 7 důvodů, proč zažívá skauting v Česku zlaté časy* [online]. Junák – český skaut, 2020 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/60tistic/>

⁵⁹ ŠANTORA, Roman. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka, J. Foglar a J. Novák*, Brno: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014. s. 198

5.2.1. Zakladatelé skautingu

Zakladatelem skautského hnutí byl britský voják a válečný hrdina Robert Baden–Powell, který od mládí miloval dobrodružství. Už jako dítě si hrál na zvěda (angl. *scout*) ve školních zahradách. V roce 1907 se konal vůbec první skautský tábor, který vedl sám Baden – Powell. Do své příručky *Scouting for Boys z roku 1908* shrnul vše podstatné o výchově mladých chlapců. Z originálu díla je jasné, že: „*Skautské motto, je-li založeno na iniciativě, znamená: BÝT PŘIPRAVEN! Což znamená, že vždycky musíme být připraveni na mysl i na těle, abychom splnili svoje povinnosti.*“⁶⁰ Při vymýšlení skautingu, jeho poslání a ideálů tedy využil dětskou touhu po dobrodružství a pobyt v přírodě a zároveň pracoval s ideály rytířskosti. Dnes tento tábor vnímáme jako počátek skautského hnutí.⁶¹

Nezávisle na Robertu Badenu–Powellovi působil ve Spojených státech Ernest Thompson Seton. Propagoval myšlenku *woodcraftu* neboli lesní moudrosti. Na začátku 20. století vytvořil v Americe základy tohoto hnutí pro mládež založeného na úctě k přírodě. Seton stavěl *woodcraft* na rozvoji individuality, včetně duchovního života bez vztahu ke konkrétnímu náboženství.⁶² „*Organizace tohoto druhu by v tomto předmětu selhala, kdyby tak nevedla své členy k poznání náboženství. Obvykle se chyby stávají ve způsobech poznávání náboženství. Definice náboženského vyznání je úmyslně nejasná. Tato příručka poskytuje organizacím a sdružením, které ji využívají, volnou ruku.*“⁶³

Důležitým zakladatelem byl pro české země Antonín Benjamin Svojsík, který se původně vydal po pedagogické cestě. Byl středoškolským učitelem v Praze. Skauting ho oslovil a následně se s ním blíže seznámil až po osobním kontaktu v Anglii. V roce 1911 vytvořil první skautský oddíl. Členové oddílu byli v této době jeho studenti. O půl roku později, v létě 1912, se uskutečnil první letní tábor, který se lokalizoval v oblasti Humpolce. V nedaleké oblasti se nacházel Orlovská myslivna, která tam stojí ještě dnes a stala se památným místem pro český skauting. Využívá se především jako skautská

⁶⁰ BADEN – POWELL, Robert Stephenson Smyth. *Scouting for Boys: The Original 1908 Edition*. London: Horace Cox, 1908. s. 48

⁶¹ *Skaut: Historie* [online]. Junák – český skaut z.s., 2020 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>

⁶² VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 15

⁶³ SETON, Ernest Thompson. *Boy scouts of America: A Handbook Woodcraft, Scouting, and Life-craft* [online]. Boston public Library: Doubleday, Page & Company, New York, 1910 [cit. 2018-09-30]. Dostupné z: <https://archive.org/details/boyscoutsofameri00seto>. s. 51-52

základna. Nejenom, že je základnou, ale zapsala se též do historie českého skautingu tím, že právě zde vznikala tzv. „bible českého skautingu“ – *Základy junáctví*. Tato příručka byla ve svých řadách naprosto ojedinělá. Na jejím sepsání se zapojilo několik osobností z oblasti věd a kultury.⁶⁴

Nesmíme zapomenout na velmi početnou větev skautů, kteří spolu tráví čas na vodní ploše. Jedná se tak o vodní skauting. Vodní skauting je samostatným odvětvím skautské výchovy, jehož zákon a slib je zcela totožný s klasickým skautským. Největší rozdíl shledáváme ve vodním výcviku činovníků skautského hnutí, v trávení volného času pomocí aktivit ve vodním prostředí (rybník, řeka aj.) a v používání námořnického slangu. Prvopočátky vodního skautingu jsou velice podobné klasickému skautingu, a to z hlediska časové návaznosti, kdy obě uskupení vznikala ve stejném období. První příručka o vodním skautingu byla totiž sepsána bratrem Roberta Baden–Powella. Jeho starší bratr, Henry Warrington Smyth Baden–Powell, byl hlavním organizátorem vzniku vodních (námořních) skautů. V České republice je považován za zakladatele českého vodního skautingu Josef Rössler – Ořovský, který se narodil 29. června roku 1869. Tohoto všestranného sportovce inspirovala cesta na Olympijské hry v roce 1912 ve Stockholmu, kde se seznámil se švédskými vodními skauty a následně založil s Ludvíkem Šimkem při Českém Jacht klubu oddíl vodních skautů.⁶⁵

5.2.2. *Skauting ve světě*

Myšlenky a názory o výchově mládeže jsou velmi starého data. Nejznámější a velmi starou zmínkou o výchově dětí pronesl otec národa českých zemí – Jan Ámos Komenský v díle *Informatorium školy mateřské*. Dokonce zde můžeme nalézt počátky skautských zákonů. V 18. století se výchovou mládeže a preferencí vzdělání v přírodě zabýval Jean Jacques Rousseau. Praktickými pokusy s výchovnými metodami se zabýval německý pedagog Johan Bernhard Basedow, který je díky tomu všemu považován za prvního táborníka, protože trávil s dětmi v kuse dva měsíce v přírodě. Jednalo se o období poloviny 18. století. Propaganda těchto výchovných a přírodovědných reformátorů nebyla organizovaná, ale byla opravdu ojedinělá. Výjimečným autorem 19. století, který se vracel

⁶⁴VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 16

⁶⁵ *Hlavní kapitanát vodních skautů: Historie vodního skautingu* [online]. Junák – svaz skautů a skautek ČR: Junák [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://vodni.skauting.cz/historie-vodniho-skautingu>.

do přírody a propojoval své teoretické poznatky s praxí, byl Henry David Thoreau.⁶⁶ Na počátku 20. století přišli dva spasitelé této výchovné myšlenky, aby naplnili doposud znepokojivé výsledky přírodní výchovy mládeže již zmíněni v kapitole 5.2.1. *Zakladatelé skautingu*. Nezávisle na sobě založili svá mládežnická hnutí s výchovou dětí a mládeže v přírodě s odlišnými prvky, avšak velice podobnou podstatou. Tímto způsobem vznikl skauting.⁶⁷

Skautské hnutí začalo po svém vzniku sílit, i když brzy na to začala první světová válka. V roce 1910 vznikl první dívčí skauting v Anglii. Po první světové válce, v roce 1920 se konalo první světové setkání skautů neboli jamboree poblíž Londýna. Od té doby se toto setkání konalo každé čtyři roky, avšak toto jamboree bylo přerušeno v období druhé světové války a roku 1979, kdy v Íránu probíhala revoluce. Ve stejném roce vznikla také světová organizace skautů (známá pod zkratkou WOSM – *World Organization of the Scout Movement*). V dnešní době má své sídlo v Ženevě. Dceřinou organizací světového velíkána WOSM byla pak WAGGGS, která vznikla v roce 1928 a jednalo se o dívčí světovou organizaci. Organizace WAGGGS, se sídlem v Londýně, výrazně napomohla k mezinárodnímu rozměru skautingu. V neposlední řadě v roce 1953 vznikla světová organizace dospělých skautů.⁶⁸

5.2.3. Skauting na území českých zemí

Za fungování skautingu, za samotného A.B. Svojsíka, bylo zcela jasné, že český skaut bude spadat, a bude pod záštitou tělovýchovné organizace Sokol. Avšak Sokol neměl velký zájem o skautské ideje a myšlenky. Pro všechny české skauty je proto důležitý rok 1914, kdy byl založen samostatný spolek dnes velice známý: Junák – český skaut. Ve stejném období na území českých zemí rozmohl i dívčí skauting. Vše bylo završeno v roce 1915 prvním dívčím táborem u Živohoště.⁶⁹

Po první světové válce docházelo z rapidnímu navýšení oddílů a středisek po celé zemi. Skutečným projevem každého skautského činovníka byl v té době skautský kroj,

⁶⁶ LOM, Miloň. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav, 1990. Junácká edice, s. 1-2.

⁶⁷ VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 14

⁶⁸ Tamtéž s. 16

⁶⁹ *Skautský Institut: Výstava ke století skautek* [online]. Skautský Institut, 2015 [cit. 2020-03-15]. Dostupné z: <https://www.skautskyinstitut.cz/vystava-ke-stoleti-skautek/>

který znamenal být *Mladým Mužem*.⁷⁰ Junák – český skaut se stal ve dvacátých letech 20. století jednou ze zakladatelských organizací již zmíněných WOSM a WAGGGS. Skautské hnutí si za první republiky vybuďovalo společenskou pozici, která byla velmi uznávaná. Záštitu nad Junákem držel jak prezident Tomáš Garrigue Masaryk, tak Edvard Beneš.⁷¹

V historii skautingu nesmíme opomíjet ani takové časy, které negativně ovlivňovaly činnost skautské organizace v Československu. Celkem třikrát byl český skauting zakázán či potlačen. Poprvé se jednalo o období druhé světové války od roku 1940, kdy byla skautská organizace v souvislosti s okupací země potlačena nacisty. Myšlenky skautingu byly neslučitelné s ideologiemi moderních diktatur, a to si uvědomoval i sám Svojsík, i po své návštěvě tehdejšího Sovětského svazu, kdy vyřkl větu: „*Skauting vylučuje totalitu – totalita vylučuje skauting!*“ Po roce 1940 řada oddílů a středisek fungovala ilegálně pod záštitou jiných organizací. V první řadě se během období okupace nacistickou stranou skauti připojovali do protinacistických odbojových skupin a zúčastnili se tak i Pražského povstání na konci této války.⁷²

Podruhé se jednalo o rok 1950, kdy byla po únorovém převratu v roce 1948 komunistickou stranou zavedena diktatura. V tento rok se uskutečnila celá řada politických procesů a tím tak definitivně oznamuje zánik svého působení organizace Junák. Mnoho oddílů a středisek opětovně kráčí pomalu, ale jistě do ilegality a další skautská činnost pak velmi často hrozí dlouhodobým vězněním. Celkem jedenáct skautů končí svou životní pout' na popravištích mnozí další odchází do exilu, kde ovšem často úspěšně pokračují v junácké činnosti.⁷³

Skautská ilegalita v následujících letech, a to v padesátých a šedesátých v Československu, zároveň postupně vychovává budoucí generaci vedoucí, kteří by mohli být kandidáty u další obnovy organizace v roce 1968. Jaroslav Foglar zvaný Jestřáb, který byl součástí druhého skautského oddílu, se jako spisovatel objevil pomocí dobrodružných knih během roku 1968 po dlouhém utlačování. Jaroslav Novák zvaný Braťka, byl velmi

⁷⁰ ŠANTORA, Roman. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka, J. Foglar a J. Novák*, Brno: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014. s. 191

⁷¹ VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s. 17

⁷² Tamtéž s. 17

⁷³ ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – TDC, 2012 s. 164

silným článkem skautského oddílu vodní Pětky.⁷⁴ Tito dva skauti, kteří se díky svým činům stali nejenom skautskou inspirací, ale i životním idolem jejich skautských činovníků, v rámci skautingu jsou považováni za ukázkou řádného vedené skautingu.

V dubnu 1968 se obnovila skautská činnost ve všech oblastech a okrscích na území tehdejšího Československa. Do Junáka se v této době přihlašovaly oddíly a střediska, která byla dobrovolně či nedobrovolně zrušena před rokem 1949 komunistickou stranou. Během komunistického režimu se skautské prvky zesměšňovaly a zneužívaly. Například typická skautská košile v barvě khaki či zelené, tak byla využívána pro pionýry, jako pracovní oděv. V prvním měsíci politického uvolnění se v květnu 1968 v prvomájovém průvodu ukázali skauti v provizorním oblečení, a to právě již ve zmíněné košili a skautským šátku. Ukázněná a přítomná jednotka skautů udělala velice dobrý dojem na veřejnost, místní podniky a lidosprávu. V tomto období známém jako pražské jaro se stihl český skauting obnovit ve všech směrech – skautských schůzek, fungování oddílů či středisek, až po konání letních táborů.⁷⁵

Český skauting byl od roku 1968 do roku 1970 podporován z mnoha stran. Po třech měsících se v létě roku 1968 uskutečnila celá řada oddílových a okrskových táborů, za pomoci tehdejšího pronájmu od tělovýchovných jednot či jiných výpůjčních zařízení. Následně od září roku 1968 začal opět vycházet časopis *Skauting*, později známý jako *Junácký činovník*. Poslední číslo tohoto časopisu vyšlo v srpnu roku 1970. Tento časopis se zaměřoval na vedoucí, nebo starší skauty. Časopis *Skaut – Junák* vycházel pro dětskou generaci. Téměř od samotného začátku, od uvolnění komunistické moci ve druhé polovině v šedesátých letech, se podařilo uspořádat a zorganizovat v roce 1969 až 1230 junáckých táborů.⁷⁶

V roce 1970 se během prvního půl roku pořádalo několik zasedání ÚV KSČ v souvislosti s mládežnickými organizacemi, kde byl Junák vyzýván k ukončení své činnosti, a to z důvodu výchovy dětí a mládeže bez myšlenek marxismu-leninismu. „*I přes postupující slučování se jich koná jen o málo méně – celých 1138. Projde jimi na 32 617 dětí a 4 167 činovníků, přičemž k 16. 6. 1970 měla celá organizace 76 906*

⁷⁴ ŠANTORA, Roman. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka, J. Foglar a J. Novák*, 2014, s. 7.

⁷⁵ VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. s.16-17.

⁷⁶ *Občasník skautského střediska Skalička v Zábřeze: Z historie skautingu 3. díl* [online]. Skalák, 2008 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://adoc.tips/obasnik-skautskeho-stediska-skalika-v-zabeze-islo-1-v-roce-j.html>

členů.⁷⁷ Junák se stal velice oblíbenou dětskou i mládežnickou organizací. Zapojil se do samotné výchovy dětí a mládeže za pomoci minimálních placených aktivit, přičemž kladl důraz na dobrovolnost. I přes všechny dobré výsledky, nejenom v rámci výchovy mládeže a dětí v tomto hnutí, se dne 15. září 1970 dočkala komunistická strana opětovného ukončení jejich výchovné skautské činnosti.

5.3. Skauting perspektivou narátorů

5.3.1. První kontakt se skautingem

Seznam narátorů, který je uveden v metodologické části, se skládá z více generací. Docházelo tudíž ke zcela odlišnému času vstupu do skautského hnutí. Doba „normalizace“ se odpovídá pro každého narátora jinému časovému úseku jeho života. Jak již bylo zmíněno, lze narátory rozdělit do dvou generací – první generace narozených mezi lety 1937 až 1948, druhá generace narozených mezi lety 1952 až 1962. Každý narátor má na toto období odlišnou a jedinečnou vzpomínku, přesto lze shledat i některé podobnosti. První kontakt se skautem byl u sedm narátorů z devíti na bázi doporučení a kamarádství. Narátoři vzpomínali na to, jak je jejich kamarádi vzali jednou na schůzku a tímto způsobem se seznámili se skautingem. U jedné narátorky se členství tradovalo v rodině, matka narátorky byla součástí prvního československého dívčího skautského oddílu. Další narátor se ke skautingu dostal prostřednictvím náborového letáku ve škole v roce 1968, tudíž v době obnovy skautského hnutí. Pro tři narátory se staly inspirací Foglarovy knihy a v nich líčená dobrodružství.

„Já jsem se vlastně k našemu pětkovému oddílu dostal v roce 1961 a to jsem nevěděl, že se jedná vůbec o skautský oddíl. Přišel jsem do toho oddílu, díky svému vrstevníkovi“⁷⁸, vyprávěl o svém vstupu do skautského oddílu narátor Luděk Bartoš.

Následně vysvětloval, že oddíl fungoval tajně pod Slavojem Vyšehrad, a poté přestoupil k TJ Slavoj Praha, jako turistický (skautský) oddíl. Jednalo se o dvě různé tělovýchovné jednoty.

⁷⁷ HAVEL, Lukáš. *Pražský skauting za Normalizace – vzpomínky skautských činovníků*. Praha, 2012. Diplomová práce, s.64.

⁷⁸ Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

„No to bylo právě nějak v tom šedesátém osmém roce, když vlastně se to tak nějak uvolnilo. Založila se, byla znovu obnovena skautská organizace. To bylo jako ve Velký Chuchli...“⁷⁹

Takto popisuje narátor Karel Lexa svůj první kontakt se skautingem, a dále popisoval, že skautské středisko ve Velké Chuchli, se v tehdejší době nacházelo v místě dnešní pošty. Pomocí obecního úřadu v těchto prostorách si skautské středisko mohlo vybudovat skautskou klubovnu.

Již v roce 1948 byl zrušený skautský oddíl vodní Pětky, jako jeden vůbec z prvních skautských oddílů. Československý svaz mládeže převzal jejich klubovnu a Pětka byla převedena do pozemního oddílu tehdejší Sedmičky. Tato část vyprávění předcházela samotnému prvnímu kontaktu narátora Tomáše Pačese, který dále líčí:

„No a můj spolužák, který v té době byl v té Pětce, tak za mnou pak přišel a říkal, že ten vedoucí té pětky, což byl Jaroslav Novák s přezdívkou Braťka, který byl šéfredaktorem Junáka a on celý život jako byl a vedl oddíl. Začínal se Svojsíkem, že jo no, a tak mě tam vzal, protože ten Braťka převedl pár kluků, udělali spolu tábor v Tatrách a potom, když se vrátili, takto začlenil, vzal je a začlenil je do oddílu Slavoj Vyšehrad – jachetní oddíl, jo.“⁸⁰

Hned na úvod rozhovoru s bratrem předešlého citovaného narátora, panem Václavem Pačesem, byl kladen důraz na zakázanost skautské činnosti:

„Co se skautu týče, tak zejména bych chtěl zdůraznit, že já jsem tak jak to bývá, do skautu začal chodit, když mi bylo jedenáct, to znamená v roce 1953, čili v té době, kdy skaut samozřejmě byl zakázaný.“⁸¹

Junácké oddíly fungovaly pomocí tajné transformace pod záštitu jiných oddílů či klubů. Dále bude více specifikováno v kapitole *Transformace oddílů jako strategie pro fungování skautingu za „normalizace“*.

Další narátor Martin Adámek objevuje nové poznatky a vazby ve vzpomínkách v průběhu rozhovoru. Pobízen svým otcem, a především inspirován tvorbou Foglara vstupuje do skautské organizace:

„I když teďka si uvědomuji že asi táta mě tam jako... říkal mi, jestli bych tam nechtěl chodit. Víím, že doma odebíral časopisy, skaut Junák, nebo Junák. To doma mám celé

⁷⁹ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

⁸⁰ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

⁸¹ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

ty ročníky, takže vím, že mi to jako nenápadně strkal, abych šel, nicméně, že když jsme měli většinu knížek od Foglara. Tak mě zaujala knížka Kronika ztracené stopy. To byly družiny, které se tam zakládaly, takže jsme si s kluky založili svůj vlastní klub Orliho Pera. To byli kluci jako že třídy, to bylo v baráku, měli jsme klubovnu, vymalovali jsme si, to byly ty atributy, které Foglar popisuje. Jako nemělo to dlouhé trvání, protože někdy v roce sedmdesát jedna zhruba... tam byli v tom našem klubu byli kluci, kteří chodili vlastně do skautského oddílu, který v ty době už jako končili, a ty mě vlastně dotáhli na tu schůzku prvně na tu, kdy jsem vstoupil do už tenkrát bývalého Sovího oddílu 305 z 35. střediska.“⁸²

Narátorka Helena Illnerová přišla do skautského oddílu díky své matce, jak již bylo zmíněno výše:

*„To máš úplně pravdu, protože pro maminku to byla úplná samozřejmost ten skaut. Moje maminka byla členem prvního dívčího skautského oddílu v tehdejší Československu pod vedením tehdy Vlasty Štěpánové později Kozeové...“*⁸³

V osmi letech přišla ke skautským světluškám a zde setrvala do svých deseti let, než byl Junák potlačen komunistickým režimem. Přesto svou vzpomínku vyprávěla s úsměvem na tváři s připomenutím si skautského oddílu, slibu i skautské činnosti své matky v prvním dívčím československém oddílu. Oficiální cestou se nikdy nestala skautkou, jelikož neabsolvovala právoplatný skautský slib. Pouze slib světlušek splnila jako dítě a umí ho dodnes.

Narátor Ivo Brzobohatý přišel do svého skautského oddílu v roce 1972, kdy mu bylo deset let. V místě bydliště a blízkosti škol v té době fungovaly pionýrské organizace. Na svůj vstup do skautského oddílu pod záštitou již zmíněné organizace vzpomíná:

*„Začal jsem chodit do první třídy v roce šedesát osm. Ke skautingu čili skautáku, což bylo označení klubovny u nás, si myslím že to bylo před letem v roce 1972, kdy mě kamarád přivedl do oddílu, který byl pod pionýrskou skupinou Jiřího Wolkera, což byla tzv. pionýrská skupina v místě bydliště“*⁸⁴

Dále narátor vysvětloval, že pionýrská organizace byla de facto bývalé středisko Brno Královo pole. Středisko se jmenovalo Jiřího Wolkera, tudíž odkaz k němu i ke skautingu.

⁸² Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

⁸³ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

⁸⁴ Rozhovor s panem Ivem Brzobohatým dne 03.03.2020 v Praze.

Od roku 1963 narátorka Dorota Lábusová sama tvrdí, že se stala skautkou. Ve skautském oddílu vodní Pětky absolvovala všelijaké pozice, tím je myšleno skautský činovník, vedoucí dívčího oddílu a členka pražské rady. První kontakt propojila se založením dívčího oddílu:

„Samozřejmě, protože jsem se dostala do skrytého skautského oddílu Pětka v roce šedesát tři a který tenkrát fungoval jako Slavoj Praha I. ČSTV, a tenkrát ten existoval chlapecký oddíl a ten se dohodl, mezi sebou by bylo třeba založit i dívčí...“⁸⁵

5.3.2. Co znamená být skautem?

V této podkapitole rozebírány názory jednotlivých narátorů na otázku: *Co pro Tebe osobně znamená být skautem?* Představy o podstatě skautování řešili buď sami narátoři během svého vyprávění životního příběhu, nebo byla otázka položena tazatelkou na konci rozhovoru. Skaut znamená pro narátory především: úžasný životní styl, učení se zručnosti, spiritualitu, a především přípravu jak fyzickou, tak manuální.

„Znamená to být skautem na celý život, tahle to já cítím. Znamená to, že se cítím tím oddílem vychován, nasměrován a upevněn.“⁸⁶

Většina narátorů se v této části shodovala, že skauting pro ně osobně neznamenal pouhou mládežnickou organizaci, ale především výchovu s osobním přínosem na celý život.

„[...] protože tato organizace byla jediná, která učila děti samostatnosti, šikovnosti a všem takový věcm a neřídila se nějakými ideologickými vyloženě jako pak pionýři, že jo. Já si myslím, že to byla organizace, která naučila člověka řešit všechno tak nějak samostatně a že to jako byla dobrá příprava pro budoucí život vůbec. Jak manuálně jsme se tam naučili tam pracovat s nějakými nástroji, tak prostě to bylo všechno tak, že to člověka bavilo, bylo to nádherný a dalo to člověku hodně.“⁸⁷

V průběhu rozhovorů se většina narátorů ztotožňovala se skautskými myšlenkami, skautování chápali jako perfektní nástroj k výchově mladého člověka:

„Ten skauting je příprava myslím dobrá pro čestný, občanský a spokojený život a člověk se naučí jednat s lidmi, být čestný a dívat se na takový ty rozmíšky s určitým

⁸⁵ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

⁸⁶ Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

⁸⁷ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

nadhledem, takže ty, kdo se dají do toho skautingu a přijdou do dobrého skautingu, tak ty rodiče, co je tam dají, tak můžou být v klidu, že dostanou dobrý základ do života. Učí se být členem společnosti, přínosem pro ni, posuzuje to z určitých morálních kritérií. Dostane ten základ, že se to prostě nemá.“⁸⁸

Výchovné prvky skautingu, které vedou ke spolupráci a samostatnosti akcentoval další narátor:

„Je to úplně nejlepší metoda, jak připravit děti a mladý lidi pro smysluplný život a jak je naučit být ve světě k něčemu. Nikdy mě nic nenapadlo něco jiného, že by mohlo být lepší než skaut. Naučí se kooperovat, naučit se být samostatný, ale hlavně sám za sebe i myšlením, nejenom fyzicky. [...] Otevře to těm lidem ty oči.“⁸⁹

Během promýšlení hlavních ideálů skautingu stojí v popředí morální rovina skautské výchovy a také jistá spiritualita daná spojením s přírodou:

„Skauting vlastně je že hlavním posláním není umět žít v přírodě a chovat se k té přírodě ohleduplně a dělat ty hry a tu slušnost, tohle jsou jenom ty nástroje, jak k tomu vychovat slušného člověka, a to tyhle ty zásady skautské, který si jako já si tak cením, a to je to k čemu ten skaut má vychovávat a jsou to běžný docela běžný ctnosti, jako nelhat, to Masarykovské nebát se a nekrást že jo, být nápomocný slabšímu, ty lidské běžné ctnosti, ty, co skaut tedy prosazoval. [...] To je důležité zdůrazňovat. Skauting je důležitý, protože pěstuje slušnost, vztah k přírodě, život v přírodě, ale je to vlastně nástroj k tomu vychovat z nich takové čestné a slušné lidi jo.“⁹⁰

Skauting dle narátorů připravuje děti a mládež na plnohodnotný život v občanské společnosti, své ideály řídí heslem, které se někdy přisuzuje Tomáši G. Masarykovi „Nebát se a Nekrást“.

Během promýšlení skautování docházelo velice často k porovnávání s Pionýrem a posuzování, která mládežnická organizace byla lepší v období tzv. normalizace. Jak bylo patrné již z předchozích výpovědí, je skauting hodnocen jako nejlepší volba výchovy dětí a mládeže, přestože pionýrské oddíly ve velkém extrahovaly skautskou metodikou, nikdy nemohly pro svůj ideologický rozměr dosáhnout stejné hodnoty. Narátor Luděk Bartoš toto

⁸⁸ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

⁸⁹ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

⁹⁰ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

téma promýšlí skrze postavu svého vedoucího skautského oddílu a jeho strategii, jak zajistit fungování oddílu během zakázané činnosti. Tabuizace vnějších symbolů nemusela znamenat zapomenutí výchovných ideálů skautingu, které ho odlišují od pionýrské organizace:

„Ten Braťka to měl všechno vymyšlené, už po roce 1948 neudělal změnu činnosti oddílu nejen formálně, vnějškově (tedy bez skautského kroje a symboliky), ale i postupně v hlavách zúčastněných, vnitřně. A v tom vidím Braťkovu hlavní zásluhu. Že jsme tenkrát "neodložili s krojem i myšlenku". Že nás Braťka dokázal postupně přivést k tomu, že je podstatné zachovat výchovné zásady skautingu. Jeho morální a vnitřní hodnoty. Jak velice často říkám, my jsme byli skauti, my jsme byli výchova, a ne jako pionýři organizace a později SSM.“⁹¹

Akcentace výchovy jako hlavního pilíře skautování, který měl být v době ohrožení zachován, se objevuje také v rozhovoru s narátorem Ivanem Kasalickým:

„[...] protože jeho heslo v tu dobu bylo, že není důležitý, pod jakou vlajkou se ta činnost dělá, ale jak se dělá. Protože to nebylo důležitý, že se to nejmenuje Junák, že se neuzívá skautská symbolika, ale jak se ta výchova dělá.“⁹²

Z jiného pohledu na to vzpomíná narátor Karel Lexa, který v letech 1970 až 1971 prožíval zrušení skautského oddílu ve Velké Chuchli. Po ukončení činnosti chuchelského oddílu z jeho pohledu neexistovala žádná jiná alternativa:

„No pak když skončil skaut, tak už jsem neměl zapotřebí tábory jezdit, pomalu jsem byl v osmé a deváté třídě a po těch zkušenostech skautského tábora jsem jinam jezdit nechtěl. Protože jsem prostě nechtěl. Protože mě nějak takový ty podnikový tábory, to mi nic neříkalo, nelákalo mě to, potom, co jsem měl před tím ty skautské tábory. Prostě jsem nechtěl. Vím, že mě otec chtěl přihlásit, když jsem byl v 8. nebo 9. třídě ještě, tak možná na tábor tý Chirany a já jsem řekl, že když nemůžu jet na skautský tábor, tak prostě jinam nejedu.“⁹³

Narátor Václav Pačes na výchovu skautingu vzpomíná v kontrastu s Pionýrem. Skauting chápal jako podstatného oponenta Pionýru, který měl politický rozměr. Ilegalita, do které musel skauting v období tzv. normalizace znovu vstoupit, mu pak přidávala konspirativní nádech:

⁹¹ Rozhovor s panem Luďkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

⁹² Rozhovor s panem Ivanem Kasalickým dne 27.02.2020 v Praze.

⁹³ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

„Já považuji ten systém toho pionýru... Navíc, pochopitelně to mělo ten politický nádech. Pionýr byl ten komunistický, což teda velká část lidí ne... Naopak ten skaut byl vlastně trošku taková konspirativní záležitost čili tohle to k tomu přispívalo. No, a to se nedá vůbec nic srovnat aspoň podle mých zkušeností. To bylo k ničemu ten pionýr.“⁹⁴

Narátor Ivo Brzobohatý přirovnává skauting k životnímu stylu a následně popisoval skauting, jako formu stmelování:

„Sice nás po mnoho zkušeností nepojila už taková kamarádství, jako mám z trampování, kde mi bylo sotva dvacet. Ta přátelství byla o něčem jiném a jinak založena. Úplně bych neřikal, že bych se skautingem měl spojený ty nejsilnější přátelství, ale je to nějaký životní styl, žena je skautka, děti jsou skauti a byli jsme jako správci na skautské základně, kde jsme bydleli, což nám rozšířilo obzor a díky tomu máme spoustu známých...“⁹⁵

Po sléze narátor shrnul, že je to náplň, která mu dává smysl a věnovat tomu svůj vlastní čas, aby se mohl člověk věnovat mladším.

Skauting jako vzdělávací a výchovný systém vyzdvihuje narátorka Helena Illnerová, která skauting doporučuje rodičům:

„Tak by rodiče měli zaměřit na skauting, protože ten může dát přebírat odpovědnost, učením se přátelství, učením se toleranci a obecně si myslím, že je to důležitý pro celou společnost, protože skauti jsou většinou altruističtí a mají v sobě zabudovanou tu odpovědnost a mají v sobě to tím pádem vlastenectví, ale není to nacionalismus, ale je to odpovědnost“⁹⁶

Skauting dle narátorky přináší hodnoty, které nepřináší jiné organizace. Je to odpovědnost k vlasti, kde žili předci, kde žije rodina, a právě proto se o to člověk musí umět postarat.

⁹⁴ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

⁹⁵ Rozhovor s panem Ivem Brzobohatým dne 03.03.2020 v Praze.

⁹⁶ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

5.4. Přejchod do ilegality a fungování skautingu během „normalizace“

5.4.1. „Skautské pražské jaro“ a jeho ukončení

Rok 1968 představoval pro mnoho narátorů výrazný historický mezník, který zasáhl do jejich životů. Nejprve se jednalo o uvolnění režimu a s ním spojené znovuoobnovení skautingu, poté vpád vojsk Varšavské smlouvy, a tudíž začínající proces normalizačních opatření.

Zvyšující se orientace společnosti na volnočasové aktivity, každodenní rituály a stále ještě relativně obtížné cestování za hranice tehdejšího Československa, vedly k tomu, že byl skauting brán jako ideální varianta pro trávení volného času v přírodě. I skauting v uvolněné atmosféře pražského jara zažíval svou obrodu, jak vzpomíná narátor Ivan Kasalický, který upozorňoval na odlišný přístup různých generací skautů:

„Na jaře šedesát osm přišla taková ta vlna toho skautingu, řekl bych, že pro nás pro oddíl trochu kontroverzní, protože se objevili skauti z toho poválečného, nebo některý ještě z předválečné doby, kteří moc vidět nebyli během těch prvních dvaceti let. Oni začali obnovovat skauting trochu nesouvislým způsobem. Oni si vytáhli ze skříní svůj kroj a pak ho chtěli i po nás, ale my jsme žádný takový kroj neměli. Protože jsem byl vycvičený v tom, že bychom se na veřejnosti neměli tolik prezentovat“⁹⁷

Součástí obnovení skautingu bylo přijímání svých přátel do skautských oddílů. Vznikaly tak i dívčí oddíly, jak pro malé dívky (světlušky/ žabičky), tak pro velké dívky (skautky). O rozšiřování skautské základny v roce 1968 mluví narátorka Helena Illnerová:

„Kolem toho roku 1968 jsme byli tak docela kompletní, že jsme měli světlušky, vlčata, starší děti no, a tak ten oddíl měl mnoho členů, ale bylo to hezky rozvrstvené. Takže kolem toho roku šedesát osm ztratili tu Skočku⁹⁸, protože se to přepsalo na dvě osoby. Tak jsme přidělali malé holky, velké holky, abychom byli kompletní.“⁹⁹

Narátor Karel Lexa vzpomíná na obrodu skautingu v pražské městské části Velká Chuchle v období pražského jara:

⁹⁷ Rozhovor s panem Ivanem Kasalickým dne 27.02.2020 v Praze.

⁹⁸ Jedná se o horskou chalupu s názvem Skočka, která se nesla přezdívku, že se z oken mohlo skákat.

⁹⁹ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

„Protože v Chuchli to bylo takový nějaký volnější, že se to tam v základní škole ani tolik nepropagovalo. Někaký pionýrství...jakmile se v Chuchli založila skautská organizace, spousta rodičů tam svoje děti tenkrát přihlásilo, protože v tom vidělo dobrý příklad práce s dětma, že jo.“¹⁰⁰

Na rok 1968 vzpomíná narátorka Dorota Lábusová, jako na zásadní životní zkušenost. V roli mladé dámy chápala tuto atmosféru z prostředí střední školy a chápala to jako životní katastrofu, které se člověk nikdy nezbavil. V roli skautského činovníka tuto situaci vnímala jinak:

„Pro nás to bylo jednoduchý, protože my jsme vlastně nikdy z toho Slavoje nevystoupili, dále existoval a ve chvíli kdy byl zrušený skauting, tak jsme pluli do náruče Slavoje a vůbec jsme se o nic nestarali, jo. Takže ta epizoda byla prostě velmi krátká.“¹⁰¹

Euforie nad příchodem příslibu svobody během pražského jara přivedlo do skautování mnoho starších skautů a skautek. Narátor Luděk Bartoš líčí toto období pomocí přirovnání:

„V roce 1968 obnovená organizace Junáka navazovala v mnoha případech prostřednictvím junáckých činovníků z roku 1948 přímo na uřatý pahýl roku 1948 a v nadšení celkem nevěnovala pozornost tomu, že pahýl obrazil a má řadu životaschopných postranních větviček.“¹⁰²

Ukončení období pražského jara znamenal i pro československý skauting postupný odchod do ilegality. Vzpomínku na toto období z pozice tehdy mladého hochy líčil narátor Karel Lexa:

„Na rok šedesát osm vzpomínám v podstatě mlhavě, protože mi tenkrát bylo jedenáct let. [...] A v ten rok jsem se později dozvěděl o chuchelském skautu. Chtěl se znovuobnovit ten náš chuchelský oddíl a taky že se obnovil, protože nějak jsme o tom mluvili, že to bylo znovuobnovení skautského střediska po druhý světový válce. Že nám o tom něco vyprávěli, ale říkám, je to už tak dávno, že už si to taky přesně nepamatuji. [...] Taky si pamatuji, že mí rodiče z toho byli špatní, jako z té srpnové okupace a takový. Protože vím, že táta byl v komunistický straně a věřil tenkrát tomu, předtím... a strašně ho to všechno zklamalo. Myslím, že pak dokonce z té

¹⁰⁰ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹⁰¹ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

¹⁰² Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

*komunistické strany nějak...chtěl odejít, ale ono to nebylo v té době jednoduché, protože kdyby odešel, tak zase my jako děti bychom měly problémy se studiem a s tím vším. Jeden z mých zážitků z tohoto roku mám, a to, že jsme psali na silnici "Idij damoj", takhle jako kluci jsme v těch jedenácti letech azbuku samozřejmě uměli. Jsme chodili tam po hlavní silnici v Chuchli a křídami jsme psali, protože tam přes Chuchli jezdili tanky a jezdili tam nákladáky i s vojáky. Já vím že jednu chvíli stály dva nebo tři tanky na tom místě, jak je dneska školní hřiště. Tak tam byla taková loučka nad školou. To si pamatuji mlhavě, že tam stály asi tři tanky asi hodinu, hodinu a půl.*¹⁰³

Narátoři vzpomínali na své kamarády a kolegy, kteří kvůli nastupující „normalizaci“ opouštěli Československo. Jejich přátele ze skautingu si vytvořili během emigrace evropskou a americkou skupinu skautů a jednou za měsíc se vídali:

*„Vlastně jsem s tím byl spojen celý život, i když jako ten aktivní život jsem samozřejmě moc aktivní nebyl, a ty kluci, co emigrovali v roce šedesát osm, tak se scházeli v cizině potom. Měli sekci americkou a evropskou ...*¹⁰⁴

*„V roce šedesát osm se prchalo hodně, to byla podle mě emigrace za svobodu a část byla emigrace ekonomická, o tom není pochyby, ale hlavní to, že všem lidem se během komunismu šlo o životy, nejenom za ně, ale bylo to i po válce. Hranice se zavíraly, a šlo o životy, některé země nepřijímaly a když ano, tak hodně málo.*¹⁰⁵

Skautské oddíly čekal buď zánik nebo transformace, tedy přeorganizování skautského oddílu pod záštitu jiných organizací. Narátor Karel Lexa se transformace svého oddílu nedočkal. Protože jeho vedoucí byli součástí československé armády a byli stíháni StB, jeho oddíl ve Velké Chuchli v roce 1970 zanikl:

„Když v sedmdesátým prvním nebo kterým roce, nás rozpustili – zrušili, takže snad i oni museli odejít z armády. Ale už si to úplně přesně nepamatuji, co se s nimi pak stalo. Nemám tušení a já mám dojem, že oni snad asi měli problémy právě, že to byli důstojníci československý armády, takže snad pak měli problémy a že je pak i vyhodili z té armády a zakázali jim tuhle činnost. Ale mám dojem, že to souviselo

¹⁰³ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹⁰⁴ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

¹⁰⁵ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

*nějak s tím, no. Že se to tenkrát nenosilo, aby důstojníci československý armády – bývalý skauti mohli takových věci dělat.*¹⁰⁶

Následující obrázek je ukázkou vděku skautským činovníkům za účast ve skautském oddílu během zrušení skautské činnosti.

Obrázek 1 - Poděkování p. Lexovi ve formě podepsaného pohledu v roce 1970¹⁰⁷

5.4.2. Transformace oddílu jako strategie pro fungování skautingu za „normalizace“

Velká pozornost státní moci byla zaměřena na kolektivní volnočasové aktivity, aby byly provozovány pod záštitou uznávaných nadřazených organizací a tímto způsobem měla dozor nad monitorovanými činnostmi. Tyto volnočasové aktivity byly nejvíce zaměřené na trávení volného času dětí a mládeže, na jejichž výchově chtěla státní moc mít podíl. Tato transformace, tedy přechod skautů pod jinou organizaci, byla považována za velmi těžký, ale současně podstatný a účinný krok, jakým mohly skautské oddíly ochránit svoji činnost, jak nám bylo odvyprávěno samotnými narátory:

„Tak někde z nějaký známosti sehnal jako záštitu, že jsme přešli do tělovýchovné jednoty stadion Žižkov. Když on byl ze Strašnic, tak jsme byli stadion Žižkov. A tam

¹⁰⁶ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹⁰⁷ Soukromá sbírka autorky diplomové práce. Jednalo se o případ zrušené skautské činnosti komunistickým nátlakem ve Velké Chuchli v roce 1970. Ve spodní části fotografie lze shlédnout zbytek razítka skautského oddílu 71. smečky vlčat, Praha 5 – Velká Chuchle s číslem 0050720.

jsme taky podle mě dlouho hledali tu svoji identitu. Tak nejdřív jsme byli oddíl orientačního běhu. Kde tomu to bylo tak nejbliže k té přírodě, ale pak postupně v těch sedmdesátých letech, nevím přesně kdy vznikali ty turistické oddíly mládeže. Takže jsme založili odbor turistiky no a tam byl turistický oddíl mládeže. Což se pak ukázalo podle mě jako nejobvyklejší formát, to, co vím já, tak pražských oddílů. Že s těmi oddíly, co jsme se tak stýkali, což byli ty turistický oddíly, Turistické oddíly mládeže... a to pak přicházelo ty drtivý většiny z tělovýchovný jednoty, předseda výchovný jednoty Zdeněk, který byl na jednu stranu velký zvíře, někde v nějakém okresním výboru národní fronty jako komunista... a na druhou stranu nás nosil na rukou, protože on byl taky skautem v pětáctýřicátým“¹⁰⁸

Život dětí a mladých lidí měla vést Pionýrská organizace, která vykazovala svoji činnost nadřizené organizaci v podobě Socialistického svazu mládeže, skautské oddíly se „skrývaly“ hlavně zde:

„[...] což bylo označení klubovny u nás, si myslím že to bylo před letem v roce 1972, kdy mě kamarád přivedl do oddílu, který byl pod pionýrskou skupinou Jiřího Wolкера, což byla tzv. pionýrská skupina v místě bydliště. Byli při školách a pak v místě bydliště, což bylo de facto bylo v bývalý středisko Brno Královo pole. Pionýrská skupina Jiřího Wolкера je jaký si odkaz na něj a ke skautingu.“¹⁰⁹

Pro sportovně zaměřené kluby existoval Československý svaz mládeže, pod kterým spadaly rovněž Turistické oddíly mládeže (jinak známe pod zkratkou TOM, činovníci turistických oddílů byli označováni jako „Tomíci“). Právě TOM či Pionýrská organizace měly na starosti trávení volného času nejen v přírodě pod kontrolou státní moci. Šest narátorů – členové skautské oddílu vodní Pětky potvrdilo svůj vstup pod turistický oddíl Slavoj Praha. Vedení turistického oddílu Slavoj Praha drželo ochrannou ruku nad tímto oddílem včetně počátečních normalizačních let:

„Tím, že jsme byli celou dobu za své existence zapsáni pod Slavojem Prahou, to spadalo tenkrát pod Vyšehrad, tak jsme se nemuseli ničeho bát. Takže jsme byli zapsáni jako tělovýchovná jednota.“¹¹⁰

Narátor Luděk Bartoš fungoval v tomto oddílu jako vedoucí v počáteční fázi „normalizace“. Zažil a popisoval hlasování v oddílu, zda se připojit, či nepřipojit zpět

¹⁰⁸ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

¹⁰⁹ Rozhovor s panem Ivem Brzobohatým dne 03.03.2020 v Praze.

¹¹⁰ Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

k Junáku mezi lety 1968-1969.¹¹¹ Citlivým tématem bylo, že mnoho lidí z vyššího fungování Junáka radilo, jakým způsobem mají pracovat s dětmi i nadále. Nepřetržitý problém se samotným ústředím Junáka je ujistilo v pokračující záštitou samotným TJ Slavoje Praha.

„Bylo tam několik problémů samozřejmě, a to v tom, že my jakožto skauti, i když vodní, tak jsme samozřejmě, jak to ve skautu je byli hodně diverzifikovaní, ta naše činnost a nevěnovali jsme se tolik plachtění, což pochopitelně ti funkcionáři, českého jacht klubu, chtěli, oni chtěli mít mládežnický oddíl, který opravdu se bude věnovat jachtingu a bude závodit a tak dále, což my jsme dělali jenom málo a neměli jsme prostě daleko diverzifikační ambice a programy. No, a tak jsme někdy, a to já si nepamatuji, no tak jsme potom přešli do takového partnerského oddílu, do oddílu Slavoj Praha. To byl druhý oddíl.“¹¹²

V průběhu rozhovorů členů skautského oddílu vodní Pětky byly popisovány postoje a strategie přežití jejich oddílu v rukou samotného vedoucího a idola mnohým z nich Jaroslava Nováka alias Braťky.

„A ten Braťka, což byl Jaroslav Novák, velmi rychle pochopil situaci a byl připravený, jak skaut má být ... a s jako se zdravým jádrem toho oddílu odešel do toho jacht klubu, čímž oddíl zachránil, přikryl ho jinou organizací.“¹¹³

Vyprávění o Jaroslavu Novákovi bylo v mnoha rozhovorech spojeno s úctou a vděkem. Byl líčen jako upřímný a solidární člověk. Jaroslav Novák byl vyhledávanou osobou za nacismu, perzekuován byl také komunistickým režimem. Komunistický nátlak způsobil jeho odchod do pohraničí, usadil se v Ústí nad Labem, kde se živil prodáváním knížek. Zde také založil nový jachetní oddíl:

„Ten Braťka rozjel normální skautskou činnost, vodáckou, ale nabádal nás abychom vždycky mlčeli. Říkal: kluci s tím skautingem neblbněte, to je riskantní. Důležitá je výchova mladých lidí, kluků no a taky tehdy musím zdůraznit, že to byl jen chlapecký oddíl [...] Byli jsme s tím Braťkou neustále ve v styku, občas jsme tam zajeli a on byl velmi šikovný... a na to že byl úplně chudý, tak si tam začal vydělávat, tím že začal prodávat knihy a při tom měl venku stánek, tam měl pro mládež

¹¹¹ ŠANTORA, Roman. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka, J. Foglar a J. Novák*, Brno: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014. s. 198

¹¹² Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

¹¹³ Rozhovor s panem Ivanem Kasalickým dne 27.02.2020 v Praze.

dobrodružný knihy, no a když tam přišel nějaký šikovný kluk, tak se s ním dal do řeči, a prostě hned tam sestavil další jachetní oddíl. ¹¹⁴

5.4.3. Aktivity směřující k naplnění strategie skautingu za „normalizace“

Běžnou praxí na tradičních skautských táborech jsou manuální práce a hry v přírodě. Tyto aktivity se snažili i během „normalizace“ vedoucí táborek dodržovat, přestože že šlo o riskantní činnost, jak vzpomínal narátor Karel Lexa:

„To že děti se učili manuálně pracovat různě v lese, hodně si tam na tom táboře stavěli, dělali jsme taky hodně s nimi hodně dobrodružný hry jako ve skautu. Snažili jsme se to prostě dělat podle toho, jak jsme to znali z toho skautu, aby si to ty děti užili. Asi tak... Aby si ty děti podnikový tábory užili trochu jinak, než se mohlo. Taky ty děti s námi jezdili rádi no. Protože to bylo něco jiného než vymejvárna mozků. Ono jako když jim do hlavy pustili zásady pionýrské tradice, ano přesně, tak byli strašně natěšený na ten náš tábor. Bylo to trochu větší riziko, ale prostě ... Lustrovalo se akorát při vstupu do pionýra, my jsme si děti nevybírali. Když, je rodiče dali do tohoto tábora, tak prostě jely. Buď jsme měli štěstí, nebo já už nevím, už je to dávno, nebo nevím, ale že ty děti nás prostě nepráskli.“ ¹¹⁵

Narátorka Helena Illnerová byla vedoucí oddílu sluníček v období tzv. normalizace. Starala se o ty nejmenší dívky a byla flexibilní se svým volným časem aby mohla vychovávat oddíl. Aby tyto nejmenší dívky měly souznění, pevné přátelství a základní skautskou výchovu, musel být přizpůsobený program celkově, který je vyprávěn:

„Měli jsme každý týden schůzku s těmi sluníčky, hodně jsme jezdili v zimě na hory, pronajali jsme si autobus a jezdili jsme s malými kluky – pišišvoři se jim říkalo, aby byli stejně starý a naprosto neuvěřitelné vzpomínky. Učili jsme je lyžovat, každý tři týdny byl nějaký velký výlet přes víkend, v létě byly tábory na tři týdny.“ ¹¹⁶

Narátorka vedla tento oddíl sluníček po dobu deseti let. Tento oddíl pojmenovala po svém starém oddílu, do kterého vstoupila po druhé světové válce ona sama díky své matce.

¹¹⁴ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

¹¹⁵ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹¹⁶ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 06.02.2020 v Praze.

Obrázek na následující straně poukazuje na typicky skautskou aktivitu – nástup prvek, který můžeme shledat i na dnešních skautských táborech. Tento rituál se používal minimálně dvakrát denně, při ranním a večerním programu. Jedná se o formu nástupu skautských činovníků celého tábora pro případy sdělení důležitých informací, nebo vedení herního programu v období tzv. normalizace.

Obrázek 2 - Nástup na „skautským“ táboře. Kolem roku 1970¹¹⁷

Jednou z dalších aktivit, která se během táborů za „normalizace“ udržovalo, bylo plnění úkolů. Pro nejmenší činovníky (ve skautu známé jako vlčata a světlušky/ žabičky) zde byla varianta „lovení třinácti bobříků“. Tato aktivita dodávala sebevědomí, psychickou i fyzickou sílu, vzdělání, ochotu aj. Zkouška lovení bobříků dodávala právě ty hodnoty, které jiné mládežnické organizace v období tzv. normalizace nenabízely. S těmito tzv. bobříky bychom se mohli setkat i mimo jiné v knihách od Jaroslava Foglara:

„Ono byli ty lovení bobříku a tyhle ty věci, to se dělalo samozřejmě, to byla zábava a prima a vede to k tomu nebát se a nekrást. Být dvacet čtyři hodin někde pryč.

¹¹⁷ Soukromá sbírka autorky diplomové práce.

Ta slušnost. Nebát se. Takže vlastně nástroj vést toho člověka na dobrou cestu skauta. To nebylo úplně běžné pro malé kluky, a právě proto je to potřeba naučit. ¹¹⁸

Pro starší činovníky se objevila možnost „skautské zkoušky“, které se říkalo „Tři orlí pera“.

„A ze všeho nejhezčích na těch táborech bylo to, jak jsme plnili ty skautský zkoušky, to tenkrát jsme prostě neznali a až teprve, když v roce šedesát osm začaly vycházet Foglarovy knížky, který jsme hltali a takový, a tak jsme se s tím začali seznamovat. S různými bobříky, skautskou zkouškou, což byli tři orlí pera. Ale ty tři orlí pera jsem udělal na táboře. Pro nás to byla dost drsná zkouška, to jsem byl tímhle už jako skaut. Jedna ze zkoušek byla dvacet čtyři hodin být někde o samotě. To vím, že právě kvůli tomu, tak jsem tam na tom ostrově, na tom rybníku tam jsem se zašil, aby mě nikdo nenašel na tom ostrůvku. Protože mě nesměl nikdo najít – vidět. Musel jsem se živit, co jsem si našel, například borůvkami. A tenkrát to bylo hrozně hezky dobrodružný. Před tím vlastně nic neexistovalo a najednou zážitky plný dobrodružství, obzvlášť před tím, když skoro nic nebylo, nebo to bylo nařízený, nebo zakázaný. ¹¹⁹

Rovněž tyto zkoušky byly dle narátorů prováděny i v období „normalizace“, z důvodu utajení však docházelo často k přejmenování. Tato přejmenování různých původně skautských aktivit nebyla pro oddíly jednotná.

„Pak když nebyly bobříci, tak to byly odborky, pak to byly korálky, to se měnilo všelijak. Navlíkali jsme si je. Ale nic jsme nenašivali a nenesili jsme to. V tom našem oddílu se to podle mě až zvrtilo, k takový nechuti si něco přišívat. ¹²⁰

5.4.4. Skautské tábory za „normalizace“

Narátoři vzpomínali na své především letní, ale i zimní tábory. Na těchto táborech se nemohl provádět tradiční skautský slib, nacházela se zde avšak jiná skautská symbolika, jako např. družinový systém oddílů. Skautské tábory během „normalizace“ trvaly dle narátorů kolem čtyř týdnů, což je jedním ze základních specifíků skautského hnutí – konání táborů. Jednalo se o jednu konkrétní oblast, či putovní tábor. Tábory se nacházely buď uprostřed lesů, nebo na loučkách:

¹¹⁸ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

¹¹⁹ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹²⁰ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

„Nejkrásnější byly tábory, ty, co jsme jezdili...absolvoval jsem vlastně tři skautské tábory, jezdili jsme na tábory na čtyři týdny. Což bylo tenkrát prostě nádherný, a vždycky krásný bylo, že jsme museli mít z domova ušitý takový "štrozoky", přijeli jsme do vesnice do Předbořic. Tam už jsme měli smlouvu s místním JZD. Ty nás pustili někam, do nějaký stodoly, kde jsme si musely všichni nacpat "štrozoky" slámou, a kdo jak si to poctivě nacpal, tak se celý tábor vyspal. No přijeli jsme na tábor, tam jsme měli na táboře vždycky složený tři až čtyři hromady krajinek, který nám tam taky myslím, že to bylo taky od těch JZD, už si to tak nepamatuji, a z toho jsme si stavěli normálně podsady na klasický stany. Museli jsme si všechno vybudovat vlastně sami, během dvou dnů. Museli jsme to mít během těch 2 dnů postavený no. Jsme měli ještě takový cely, takový ty stanový, takový ty úplně obyčejnější, co už dneska je. Ale bylo to jako paráda. Měli jsme tam zbudovanou přírodní kuchyň. Kus od tábora tam jsme si na půl vařili a napůl tam byla vždycky jedna nebo dvě maminky jako hlavní kuchařky. A vždycky jme tam měli služby a dělali jsme s nimi, jak se to dělá i dnes asi, že jo. Na skautských táborech.“¹²¹

Ilegální složení skautských tábora bylo nejprve dle pohlaví, ale postupem času a přibývání dívek ve skautských oddílech docházelo i k tzv. smíšeným táborům. Tak vzpomíná narátor Ivo Brzobohatý na smíšený tábor:

„Družiny byly vždycky jakoby nesmíšený, tábory ze začátku, co jsem jezdil do těch patnácti byli čistě chlapecký, pak tam začaly přibývat ty holky, ale měly svoje družiny. Možná že to formálně bylo členěný ty družiny, ještě víc družina víc oddílu, ale v podstatě jsme byli jedna grupa. Ten oddíl míval třeba padesát – šedesát – sedmdesát členů. Ale to IČO, ta subjektivita byla na ty pionýrské skupiny.“¹²²

Tuto praxi se smíšeným táborem zažila i narátorka Dorota Lábusová, jako vedoucí dívčího oddílu v osmdesátých letech 20. století. Dle vyprávění narátorky šlo o nepraktické zkušenosti a následující roky měly zaměřené tábory pouze pro dívky.

V prvních dnech se ve většině případech musel postavit samotný tábor včetně stanů. Narátorky uvedly, že stavba jejich tábora byla podporována muži a podporou rodičů dětí na táboře:

¹²¹ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

¹²² Rozhovor s panem Ivem Brzobohatým dne 03.03.2020 v Praze.

„[...] v létě byly tábory na tři týdny, a to jsme si ho stavěli a rodiče pomáhali stavět ten tábor, a i pro ty rodiče to bylo báječný, protože i ti rodiče vlastně tvořili nějakou partu.“¹²³

Narátoři uvedli, že si své tábory stavěli sami díky praktickým zkušenostem z předešlých táborů:

„Nám rodiče nic nestavěli. My jsme si tam postavili kuchyň, jídelnu velkou, pak jsme si postavili kapitánský můstek se stožárem no a každý si postavil podsady, postel jsme si udělali jako, to jsme si museli přivést popruhy, a to jsme si vypletli a takhle jsme si udělali takový jako matrace s tím, no a na to jsme dali jehlany bez podlážek. My jsme neměli ty klasický tábory, jak jsou do půlkruhu. My jsme většinou měli tábory jako skrytý v lese, že to bylo jako v lese a měli jsme to štěstí, že se v té době dokončovali přehradý. Měli jsme jeden tábor na starým místě a pak druhý tábor byl puťák.“¹²⁴

Následující obrázek je příkladem „skautského tábora“ vodní Pětky, který se nacházel v období „normalizace“ v terénních podmínkách, tzn. mezi stromy, v lese, ne na louce a viditelném místě.

¹²³ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

¹²⁴ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

Obrázek 3 - „Skautský tábor“ vodní Pětky, jejich vlastní výtvor. Rok 1971¹²⁵

Ilegální skautské tábory byly charakterizované také manuální zručností. Aby mohli skauti fungovat po dobu jednoho měsíce na letním táboře, bylo potřeba postavit například kuchyně a jiné příslušenství k živobytí. Na stavbu kompletního tábora vzpomíná Martin Adámek takto:

„Ty naše tábory se vyznačovali tím, jako že se tam dost stavělo, bylo tam spousta staveb, honosné, prostě velké brány a ty kluci pak jako vystudovali spousta těch kluků architekturu akademickou, nebo jako inženýři, tak k tomu jako inklinovali, takže to bylo krásně architektonicky provedený. A nahoře tam měli z chvojí udělanou střechu, takže to tak vypadalo. Ale ty rámy, byly jako univerzální“¹²⁶

Následující fotografie přibližuje skautskou kreativitu a opětovné přizpůsobení tábora v terénních podmínkách.

¹²⁵ Soukromá sbírka p. Luďka Bartoše.

¹²⁶ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

Obrázek 4 - Vytvoření přístřešku na táboře uprostřed přírody. Rok 1971¹²⁷

Na ilegálních skautských táborech se dodržovala po vzoru tradičních skautských aktivit i fyzická zdatnost, která byla součástí plnění již zmíněných „třinácti bobříků“. Dodržovala se například ranní rozcvička:

„Po ránu jsme vždycky měli rozcvičku, potom jsme si uvařili snídani, program...“¹²⁸

Ve „skautském oddílu“ vodní Pětky tato fyzická dovednost byla navýšena zdatností ve vodním prostředí. Metodika Pětky byla zaměřena v oblasti vodních zdrojů, a tak se jejich výcviky konaly v již zmíněných pramicích v prostředí rybníků, (divokých) řek a nádrží. Součástí programu byl jeden velký táborový oheň:

„Pak taky uprostřed byl velký táborák myslím, uprostřed jako toho tábora, po čtrnácti dnech byl velký táborák, tam mohli přijet i rodiče.“¹²⁹

¹²⁷ Soukromá sbírka p. Luďka Bartoše.

¹²⁸ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

¹²⁹ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

Následující obrázek zobrazuje malé chlapce neboli vlčata, kteří sedí v prostoru, kde býval pořádán táborový oheň.

Obrázek 5 - Element ke „skautskému táboru“ – táborák. Rok 1970¹³⁰

Součástí tradičního skautského tábora je stožár. Rovněž ten se objevoval na táborech konaných v době tzv. normalizace. Na tomto stožáru se tehdy kromě vlajek samostatných oddílů, středisek musela vyvěšovat vlajka zaštiťující organizace (např. Československého svazu tělesné výchovy a sportu – ČSTV v případě vyprávění pana Martina Adámka):

„Ten první tábor v byl v roce sedmdesát dva, co jsem tam absolvoval, a to bylo u Jindřichova Hradce. Ten tábor měl takový podivný název Kalgar [...] – zkratka Kout a les, Gejzír a radost. [...] pak byli jsme ČSTV, tak jsme si museli pořídit vlajku ČSTV a museli jsme na táboře vztyčovat vlajku ČSTV.“¹³¹

¹³⁰ Soukromá sbírka autorky diplomové práce.

¹³¹ Rozhovor s panem Martinem Adámekem dne 25.02.2020 v Praze.

5.4.5. Hry připomínající si skautskou myšlenku

Kolektivní činností na tradičních skautských schůzkách, výpravách a táborech je uspořádání her. Hry se pořádaly rovněž během „normalizace“ a dle narátorů se v nich odrážela skautská výchova:

„Signalizovali jsme semaforem, Morseovkou, dělali jsme uzly, to, co se ještě možná dělá dneska no. To samý no. Zprávy byli napsaný morseovkou, to jsme potřebovali ke hře poklad.“¹³²

Výchova byla podporována vzdělávacími hrami, kterými se děti učily základům šifer, zdravotní výchovy a přírodopisu.

Na následujícím obrázku je vyobrazena vzdělávací hra z oblasti zdravotní výchovy (chlapci na fotografii používají obvaz na ruku). Lze na fotografii shlédnout chlapce oblečené ve skautských krojích. Jednalo se o letní tábor v roce 1970, tudíž zhruba měsíc před závazným ukončením skautské činnosti komunistickým režimem.

Obrázek 6 - Lesní hra ve „skautských krojích“ z oblasti zdravotní výchovy. Rok 1970¹³³

¹³² Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

¹³³ Soukromá sbírka autorky diplomové práce.

Český skauting je inspirován jak britským, tak i americkým systémem skautingu, tak se hrály dle narátora Martina Adámka i „indiánské hry“, což byla střelba a přivazování ke kůlům:

„Když jsme si hráli na indiány a přivazovali jsme se ke kůlu, tak Dědka v boji zajali, a tak jsme ho přivázali ke kůlu. My jsme si museli vzít kus kůže a museli jsme mu převázat mu ruku koženou páskou. On byl oblečený v maskáčích a ty maskáče byli lidových Milicích a byl tam emblém lidových Milicí. Tak aby nikdo neviděl, že jsme přivázali někoho z lidových Milic ke stromu jo, tak jsme mu museli na té uniformě převázat tou páskou.“¹³⁴

U vodních skautů se hrály hry, které byly odehrávány ve vodě. Nejoblíbenější hry, které byly zmíněny šesti narátory ze „skautského oddílu“ vodní Pětky byly „Sledě“ a „Velryba“. Tyto hry prokazovaly fyzickou zdatnost a hbitost chlapců na pramicích.

„[...] před tím táborákem jsme hráli velrybu, jestli víš, co to je. To je to, že dvě pramky vyjedou z přístavu proti sobě a uprostřed je velká kláda, vysekaná do špičky jako velryba a oni mají na každý pramce uvázaný lano, kde je uvázaná sekera, a ty pramičky přijedou, zaseknou ty sekery do toho a pak se přetahují, a kdo prostě to táhne vyhrává, a kdo tu velrybu dotáhne k sobě, tak to vyhrává úplně. To se hrálo většinou před tím, aby se na to rodiče mohli podívat.“¹³⁵

Hra „Sledě“ byla specifikována jiným narátorem takto:

„No samozřejmě, to je pořád to samý, to jsou ty klasický, my jsme taky dělali hodně velrybu a sledě, jestli víš, co to je. Sledě jsou to, že se dají polínka, v noci se na to můžou dát svíčky, roznesou je po vodě a kdo jich pobírá nejvíc, tak vyhrál.“¹³⁶

Následující obrázek zobrazuje hru „Velrybu“, tudíž přetahování klády mezi pramicemi dvou skupin.

¹³⁴ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

¹³⁵ Rozhovor s panem Tomášem Pačesem dne 21.02.2020 v Praze.

¹³⁶ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

Obrázek 7 - Kolektivní hra u „skautského oddílu“ vodní Pětky – Velryba. Rok 1982 nebo 1983¹³⁷

Následující obrázek zobrazuje hru „Sledč“, tudíž sbírání dřevin na hladině mezi skupinami. Která skupina bude mít nejvyšší počet nasbíraných dřevin vyhrála.

Obrázek 8 - Kolektivní hra u „skautského oddílu“ vodní Pětky – Sledč. Rok 1969¹³⁸

¹³⁷ Soukromá sbírka p. Luďka Bartoše

¹³⁸ Soukromá sbírka p. Luďka Bartoše.

Během celého roku se odehrávaly hry v podobě tzv. detektivek, které se konaly ve městech a jejichž smyslem bylo plnění úkolů:

„Potom byla tradiční detektivka v Praze. Dokonce my starší jsme ji dělali, jako prvostředečníci.“¹³⁹

Nesmí se opomenout ani hry, které doprovázely táborový program dětí a mládeže po celou dobu na letních táborech. Jednalo se o tzv. „celotáborové hry“, které byly na základě konkrétního tématu, příběhu a mnoho dalších inspirací při tvorbě těchto her. Avšak tento způsob her se ukázal až v osmdesátých letech 20. století:

„Dali jsme si vždycky velkou práci s tím, a bychom měli dobrou legendu a aby se celý tábor hrála táborová hra, aby holky byly napnutý a těšili se.“¹⁴⁰

Druhá narátorka si vzpomíná takto:

„[...] to vše se muselo přizpůsobovat ke hře, která byla na celý tábor. Měli jsme tematizovaný hry, dělali si kostýmy, aby to nějak vypadalo, navazovalo se to knížkami.“¹⁴¹

5.4.6. Tajené skautské symboly

Nejzákladnějším symbolem skautingu je heraldická lilie, která byla navržena samotným Boden–Powellem. Tento symbol má vyjadřovat čistotu jak v mysli, tak z úst. Zároveň je samotným odkazem k námořní růžici, která naviguje na správný směr. Český skauting má celou řadu dalších symbolů, kterými se prezentuje, jsou jimi například vlajky, odznaky aj. Skautské symboly byly a jsou velmi důležitým prvkem připomínání si identity skautského oddílu. Jejich využívání v období „normalizace“ bylo zakázané, docházelo proto buď k jejich úplnému vynechávání nebo k různým proměnám, aby nebyla na první pohled odhalitelná. Narátor Martin Adámek vzpomíná na dění během „skautského tábora“ v ilegality a používání skautských symbolů:

„Ale tou formou v tom roce sedmdesát tři to ještě byli takové plnohodnotné skautské tábory. Sice tam už nikde a nikdy nebyla lilie. Ty kroje jsme změnili akorát v tom, že hnědý šátek vyměnili za modro žlutý. Modrý šátek se žlutým lemem. Jo, a tak pak vypadala i naše vlajka. Kde byla lesní moudrost, která byla žlutá na modrým

¹³⁹ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

¹⁴⁰ Rozhovor s paní Helenou Illnerovou dne 26.02.2020 v Praze.

¹⁴¹ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

podkladě plus žlutý lem. Měnili se hodnosti na rukávech, nebyli to ty Věčka na rukávech... byli to hvězdičky na kapse.“¹⁴²

Narátor Martin Adámek v rozhovoru také vzpomíná na předsedu výchovné jednoty (který byl po druhé světové válce členem skautského hnutí, avšak během vlády komunistické strany v Československu byl dle narátora součástí neznámého okresního výboru národní fronty) takto:

*„Jemu vadila i lilie, ne ten emblém, jako takový, ale měli jsme na totemu pouze ty tři čárky do stylu lilie. Tak to jsme museli taky přelepit kůží. Jo, aby to nebylo vidět.“*¹⁴³

Nejbezpečnější formou utajení skautské lilie v období tzv. normalizace bylo úplné vynechání tohoto symbolu v mnoha podobách. Skautská lilie byla součástí skautského kroje, vyobrazena na vlajkách mnoho dalších podob.

*„Začal se velmi přísně dodržovat základní princip přežití. Nenápadnost, a ta se projevovala ve všem. V oblečení, oddílových znacích, chování na veřejnosti, obsahem programu. Skautská činnost byla podstatou oddílového života v plném rozsahu, ale bez vnějších znaků skautingu, jako byla lilie, kroj, a podobně, a především bez toho, že by byla i jen v rámci oddílu jako skautská označována. I když jsem přišel jako nováček do oddílu v březnu 1961, byla dokonce na čas z opatrnosti vypuštěna z oddílového pokřiku druhá část.“*¹⁴⁴

Výjimkou nebylo zabarvování krojů nebo jejich částí jako např. kroje:

*„Vlastně až potom postupně dál se to jako trošku utahovalo, že za nějaký průšvih u nás v oddíle nám nejdřív sebrali ty šátky... takže to už ani náhodou, že se inklinovalo ke skautu, prostě šátek s turbánkem. To jako to se někde prokeclo, tak to nám zabavili.“*¹⁴⁵

Další významný symbol skautské výchovy je slib. Skautský slib je dle narátorů základem skautování. Podstata slibu jsou klíčové myšlenky skautingu, povinnosti, které jsou kladeny na každého skauta. Ve sledovaném období se od tohoto základního aktu, který skauty spojoval, opouštělo nebo se pojmenovával jinak. Nejdůležitější však bylo šířit jeho poselství a dle něj jednat, jak vzpomínal narátor Luděk Bartoš:

¹⁴² Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

¹⁴³ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

¹⁴⁴ Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

¹⁴⁵ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

„Neměli jsme slib, neměli jsme skautský zákon, neměli jsme takovou věc. Ale jednali jsme podle toho, v tom je ta podstata. My jsme po sléze zjistili, že přeci jenom nám nějaké to desatero chybí, takže jsme se k tomu vrátili a nejmenovalo se to skautský, ale dostalo to nějakou jinou věc, ale je to prostě transkripce jednoho za druhého a tím klíčem je chovat se podle něčeho.“¹⁴⁶

Narátor Ivo Brzobohatý byl součástí oddílu, který spadal pod záštitu pionýrské skupiny. Podle jeho vzpomínek, docházelo na jeho tábore k mísení pionýrských symbolů se symboly ze skautského prostředí. Na následující fotografii můžeme vidět skautské prvky: sekera zaseknuta do dřeva (známý i dodnes symbol pracovitosti), družinové vlajky uprostřed tábornického placu a pionýrský šátek, který je součástí kroje.

Obrázek 9 - Vzpomínka p. Brzobohatého na tábor z roku 1989¹⁴⁷

Český skauting dle výpovědí narátorů přežíval během „normalizace“ i pomocí utajené formy skautských symbolů. Jelikož byli skauti všeobecně nežádoucí mládežnickou organizací, museli zvolit strategii utajení, sloučení, zavrnutí či obměny barevné

¹⁴⁶ Rozhovor s panem Luděkem Bartošem dne 29.01.2020 v Praze.

¹⁴⁷ Soukromá sbírka p. Iva Brzobohatého.

kombinace. Tímto způsobem mohly být skautské symboly a s nimi spojené výchovné myšlenky uchovány v době ilegality.

5.4.7. Z „normalizační“ ilegality do demokracie

Pro všechny skauty se symbolem demokratické svobody stal nejenom 17. listopad, ale také 2. prosinec roku 1989.¹⁴⁸ Tehdy po dvaceti letech působení v ilegalitě se jednalo o první skautské setkání v Městské knihovně v Praze. Sál v Městské knihovně „praskal ve švech“. Účastnilo se tohoto setkání více jak jeden tisíc skautů a skautek¹⁴⁹ Spousta skautů, kteří se chtěli dostavit na toto setkání a nevešli se do sálu, stáli před knihovnou. Na tomto setkání došlo k oficiální obnově činnosti organizace Junáka z roku 1968.

Bezprostředně po listopadových událostech došlo k obnově Junáka. Jeden z narátorů se zúčastnil znovuoobnovení skautského slibu na Vyšehradě, kde je pochován samotný zakladatel českého skautingu A.B. Svojsík:

„Ježíš ... Na rok osmdesát devět si vzpomínám tak, že jsem byl dva nebo tři roky ženatý, bydleli jsme na Velký Ohradě a byl to takový šok. Já si pamatuji, že tvoje teta dělala ekonomickou střední školu a chodili zvonit klíči a koukali jsme na to s tvojí maminkou v televizi a poslouchali v rádiu, jestli se jí někde něco nestalo. Říkali jsme jí, ať si dává hlavně pozor a tvoje maminka jí to rozmlouvala, ale její názor bylo to, že když ne dnes tak kdy jindy, to už taková příležitost nebude. Protože z těch sedmdesátých a osmdesátých let jsme byli takový navyklý na nějaký určitý režim, který byl prostě nějak předepsaný a najednou ... úplně něco jiného. Na to si pamatuji ještě jinak... když jsme šli s kluky nakupovat mléko a ze dvou korun stálo dvanáct ze dne na den prostě. Pamatuji si, jak jsem skládal slib na Vyšehradě u hrobu A.B. Svojsíka. Přišel tam jeden z nejvyšších činníků a ten měl ke skautské košili tepláky. No nebylo to moc uctivý. No, a to bylo po tom devadesátým nebo devadesátým prvním roce, kdy Švára, když obnovil skautskou činnost ve Strašnicích, tak sháněl pro svoje skautské středisko svoje vedoucí, a to vlastně k tomu všechno bylo. No, a proto jsem musel na Vyšehrad. A to se znovu obnovila skautská organizace.“¹⁵⁰

¹⁴⁸ Hledání Lilie [dokument]. Režie: Viktor Portel. Země původu: Česko, Skautský institut, 2019

¹⁴⁹ Skaut: Také skauti a skautky slaví 25 let výročí znovunabyté svobody! [online]. 28.11.2014 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/take-skauti-a-skautky-slavi-25-let-vyroci-znovunabyte-svobody/>

¹⁵⁰ Rozhovor s panem Karlem Lexou dne 02.03.2020 v Trnové.

Polistopadová transformace nepřinesla pouze euforickou náladu a možnost obnovit Junáka, ale vedla také k vnitřním rozepřím – celospolečenský prosazovaný antikomunistickým diskurz se odrazil také v negativním hodnocení těch, kteří vedli „skautské“ tábory během „normalizace“ a kteří se tak údajně zdiskreditovali, jak vzpomínají následující dva narátoři:

„Po tom roce osmdesát devět se nevědělo, jakým způsobem, se bude vést skaut. Protože dvacet let je dlouhá doba a někdo byl toho názoru, že tím, že my jsme nezrušili skautskou činnost, tak jsme kolaborovali, a naopak my jsme furt pracovali s těmi dětmi, takže jsme znali ty generace. Takže když přišla nová metodika, jakým způsobem vychovávat děti, z druhé strany moc nikdo nevěděl jak, protože my jsme jenom vedli ty děti a oni přerušili svoji činnost. Do toho se začali míchat i metodiky od Fanderlíka, takže v tom byl takový guláš no.“¹⁵¹

„My jsme se taky dosti pohádali po roce 1989, protože se začali angažovat Ti, kteří to vzdali po roce sedmdesát, nebo přešli do KSČ. Byl tam velký střet zájmů několika generací.“¹⁵²

Podstatná problematika, která se ukazovala v postupném uvolňování, byla přítomnost skautských jedinců s minulostí komunistického režimu. Dle narátora Lud'ka Bartoše zde docházelo k předsudkům a bolestné záležitosti „být na dvou stranách“.

Antikomunistický diskurz se odrazil také v ohodnocování skautských činovníků, kteří mohli získat ocenění „Čestná léta služby“ pouze za službu ve skautském hnutí v době jeho oficiální existence, tudíž vedoucí, kteří provozovali utajené formy skautingu za „normalizace“ si tyto roky nemohli počítat:

„Měli jsme ohodnocení tzv. Čestná léta služby, což je ocenění, co vymyslel Svojsík za první republiky. Takže když někdo pracuje s mládeží nějakou dobu, tak má nárok na Čestná léta služby, ale kdo jenom vyloženě pracoval [...] ty čestná léta může mít ten, kdo byl skautem už v roce šedesát osm do roku sedmdesát. Ten, kdo nebyl tak už na to nárok nemá. Dokonce to trapně udělali, takže si Čestný léta může nárokovat o i ten, kdo vlastně po celou tu dobu normalizace nic nedělal. Takže ty lidi, který teďka vlastně nastoupili do roku osmdesát devět jako do skautu a teďka

¹⁵¹ Rozhovor s paní Dorotou Lábusovou dne 06.03.2020 v Praze.

¹⁵² Rozhovor s panem Lud'kem Bartošem dne 29.1.2020 v Praze.

prostě desítky s těma dětma pracují, prostě nemají šanci ocenit, za tu dlouholetou práci no. To mi přišlo hodně trapný.“¹⁵³

Někteří narátoři potvrdili, že se stýkají se svými přáteli i nadále. Díky prožití předešlých let ve skautské výchově mají pozitivní vztah k přírodě, poznání a ideje.

*„Nicméně my pořád máme ti oldskauti schůzky, říkáme si prvostředečníci, a jsou ty schůzky, které máme vždycky první středu v měsíci. V zimě to je v přírodovědném klubu Barrande na Žižkově a v létě je to většinou u někoho na zahradě nebo u Jirky Stivína ve Všenorech nebo v Dobřichovicích u Bojana, prostě máme ty středeční schůzky, kde prostě se sejdeme a tam se upřímně řečeno trochu žvaní, nicméně jednu akci máme a ta je naprosto skvělá“*¹⁵⁴

Narátor Ivo Brzobohatý se vrátil v roce 1987 z vojny a chtěl opět fungovat u oddílu. Dva roky poté, tudíž mezi lety 1987 a 1989 stále spadal pod pionýrskou organizaci, avšak se skautskou výchovou. Po politickém převratu a neshodám v oddílu se Ivo Brzobohatý rozhodl, že v roce 1990 odejde ze svého oddílu a přejde k jinému právoplatnému skautskému oddílu (kde byla činovnicem jeho žena):

*„I když jsem se vrátil po té vojně, tak náš oddíl spadal stále pod Pionýrskou skupinou. Přišel jsem v roce 1987 z vojny. Až roku osmdesát devět, a ten nepřešel pod Junák. Takže já jsem se už na začátku roku devadesát přihlásil do Junáka a po táboře v roce devadesát jsem z toho oddílu odešel, protože ten oddíl stále zůstal pod Pionýrem.“*¹⁵⁵

Následující obrázek poukazuje list z obdrženého studijního materiálu narátora, který byl při setkání ohledně znovuoobnovení skautského slibu na Vyšehradě na přelomu devadesátých let 20. století. Součástí tohoto obrozeneckého setkání byl narátor Karel Lexa.

¹⁵³ Rozhovor s panem Martinem Adámkem dne 25.02.2020 v Praze.

¹⁵⁴ Rozhovor s panem Václavem Pačesem dne 24.02.2020 v Praze.

¹⁵⁵ Rozhovor s panem Ivem Brzobohatým dne 03.03.2020 v Praze.

Informační zpravodaj pro činovníky Junáka

Zasílá se až do úrovně
středisek jednotlivých okresních junáckých rad

JUNÁK HLÁŠÍ

číslo 1

6. prosince 1989

Už dávno bylo řečeno: Cti otce svého
a matku svou! Já myslím, že máme
k tomu přidat: A měj úctu k duši
svého dítěte! Pamatuj na generace
budoucí!

TGM: Ideály humanitní

Sestry a bratři!

Během naší - téměř již osmdesátileté historie byl
československý Junák třikrát organizačně potlačen: hitlerovským
fašismem, stalinistickým despotismem a brežněvovským nacistali-
nismem. Organizační potlačení však nikdy nebylo potlačením fak-
tickým. To proto, že členové Junáka - jako stoupenci humanitních
a demokratických hodnot, na nichž Masarykovo Československo
28. října 1918 vzniklo - vždy pomohli devastovatele těchto hod-
not rozdrtit. - Stalo se tak i tentokrát, a to hlavně ve spolu-
práci s našimi vysokoškolskými studenty, kteří mají o současnou
"sametovou-něžnou revoluci, revoluci v každém z nás" největší
zásluhy.

Spontánní sraz skautů a skautek z Čech, Moravy, Slezska -
- ale i ze Slovenska - v Městské knihovně v Praze a na celém
nádvoří pražského Klementina - jemuž bylo přítomno asi 4000
mladých i starších občanů, mnohých ve skautských krojích, po-
tvrdil i v mrazivou sobotu 2. prosince 1989, že skautský duch,
nadšení a obětavost nevytizely a že skautské myšlenky a výchova
budou žít.

Díky vám všem za vaši vytrvalost, dejme se společně do
díla! Vlast i budoucí generace potřebují naši pomoc!

Starosta Českého Junáka

A. S u n a . J u n a k

Obrázek 10 - Kopie originální listiny při znovuoobnovení skautského slibu v roce 1989 p.
Lexy¹⁵⁶

¹⁵⁶ Soukromá sbírka autorky diplomové práce.

6. Výsledky a diskuze

Výzkumná část této práce poukazuje na zkušenosti a činnosti dotazovaných skautských činovníků v období tzv. normalizace, kdy jejich skautská činnost byla v ilegalitě. Přejchod do ilegality měl mnoho podob a ilegalita postupovala skrz mnoho generací.

Pro výzkum předložené diplomové práce byly absolvovány rozhovory s devíti narátory. Z devíti narátorů se jednalo o dvě ženy a sedm mužů. Narátory lze rozdělit do dvou generací podle roku narození. První generace narozených mezi lety 1937 až 1948 (čtyři narátoři: jedna žena tři muži), druhá generace narozených mezi lety 1952 až 1962 (pět narátorů: jedna žena čtyři muži). Rok 1968 byl pro většinu narátorů důležitou životní etapou jak ze skautského, studijního, tak z pracovního hlediska. Pro první generaci se jednalo o studijní a profesní záležitosti, při kterých dva narátoři fungovali ve skautském oddílu na pozicích vedoucích. Pro druhou generaci narátorů znamenal tento rok první kontakty se skautingem a jejich první absolvované tábory ve skautský krojích.

První kontakt se skautskou výchovou zaznamenalo sedm narátorů shodně pomocí vrstevníka. Jejich kamarádi byli součástí skautského oddílu a přizvali je na jejich první skautskou schůzku. Tyto schůzky se i během normalizace pořádaly, a to jednou za týden. Pro tři narátory byl velkou inspirací známý spisovatel Jaroslav Foglar a jeho publikace, ve kterých se zaměřoval na lesní dobrodružství. Publikace Jaroslava Foglara byly před rokem 1968 velmi těžko dostupné, avšak s postupným uvolňováním politického režimu docházelo k zviditelnění této skautské literatury. Pro jednoho narátora se pak stal prvním kontaktem leták skautského náboru, který byl vyvěšený na školní nástěnce ve Velké Chuchli, a to v roce 1968 během období, známého jako pražské jaro.

Na otázku: „*Co pro tebe znamená být skautem?*“ narátoři odpovídali v prvotní části rozhovoru, případně byla otázka položena autorkou ke konci rozhovoru. Význam skautingu a skautování si zakládá na rozvoji osobnosti dětí a mládeže po stránce fyzické, intelektuální, emocionální, sociální a spirituální. V této části rozhovorů s narátory byl od nich kladený důraz na vážnost a životní styl. Skautování dle narátorů znamená vlastnosti jako samostatnost, pracovitost a šikovnost. Pomocí skautingu se děti a mládež může naučit větší toleranci. Mimo jiné se také mohou seznámit s lidmi, kteří mají stejné zájmy, a především se naučit základním cnostím jako např. nekrást, nebát se, nelhat aj.

Výchova, která vedla skautské činovníky během období tzv. normalizace byla nejúčinnější metodou a nástrojem, jak vést děti a mládež k čestnému životu dle narátorů. Ilegální skautování bylo na bázi ideji, myšlenky a výchovy skautským způsobem. Idea skautingu byla věc spirituality a víry v sebe, v ostatní kolem sebe a pro některé víra v Boha. Narátoři poukazovali především na myšlenku a vzpomínali si tak na skautské odpovědnosti (Odpovědnost vůči: sobě, ostatními a Bohu), které jsou základem skautingu. Skauting byl výchovný základ pro většinu narátorů.

Rok 1968 byl pro všechny narátory historickou událostí, která se vztahovala na jejich životy, jak profesní, studijní, tak i dětské. Tento rok se z politického uvolnění a historických událostí dělí na dvě období, a to známé jako pražské jaro a období tzv. normalizace. Jeden narátor v tomto roce byl v první třídě základní školy, tudíž se skautingem v období pražského jara neměl nic společného. Jeden narátor vzpomíná na vstup do skautského oddílu během pražského jara a v létě absolvuje svůj první skautský tábor. Další narátor vzpomíná na tuto dobu pomocí rodičovského povzbuzování k účasti skautské schůzky a byl také seznámen s typickým skautským pramenem, a to časopisem *Junák*, který má dodnes doma. Jiný narátor se podělil se zkušeností z již zmíněného roku a to tím, že popisuje obnovu Junáka během pražského jara, kdy existovala mezi skauty opravdová euforie, pocit bezpečí a naděje. Dva narátoři se v době vpádu Varšavských vojsk zaměřovali na studijní a profesní výsledky, tudíž neměli moc příležitosti se vyjádřit k tomuto roku se skautskou činností. Jedna z narátorek zažila okupaci Československa ze zahraničí, taktéž se nemohla podělit se skautskou zkušeností v počátku období tzv. normalizace.

Skautské hnutí na území tehdejšího Československa v období tzv. normalizace fungovalo především pomocí transformace oddílů pod záštitu jiných klubů a organizací. Tato transformace probíhala dle narátorů podle následujícího scénáře: zrušení oddílu, transformace pod pionýrskou skupinu, turistický oddíl mládeže a tělovýchovnou jednotu. Zrušení oddílu zažil pouze jeden narátor, avšak se v době „normalizace“ zúčastnil jiných táborů, které byly vedeny skautským způsobem. Pionýrskou skupinu zažil také pouze jeden narátor, který bydlel v té době v Brně. Pionýrská skupina byla založena zakládajícími skautskými činovníky v té době. Taktéž jeden narátor zažil transformaci skautského oddílu pod turistický oddíl mládeže. Pod záštitou turistických oddílů se vytvářela různá odvětví turistiky, a tím se setkal narátor s několika možnými variantami

přejmenování jejich oddílů: orientační běh, turistika, vysokohorská turistika (narátor vysvětlil specifikaci výškou 2500 metrů nad mořem). Ostatních šest narátorů bylo součástí tělovýchovné jednoty a turistického oddílu Slavoje Praha, která zaštiťovala skautský oddíl s námořnickou identitou. Vedení TJ Slavoje Praha vědělo o skautském oddílu a jejich situaci, i tak si je vzalo pod křídla kontrolovaná komunistickým režimem. Tento manévr byl jejich podstatným krokem během záměrného ukončování skautské činnosti na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století komunistickým režimem.

Jeden z hlavních nástrojů šíření skautských idejí v době ilegality byly různé aktivity jako plnění tzv. bobříků, které jsou známé z literárních děl autora Jaroslava Foglara. Byly vytvářeny pokřiky oddílů, které dodávaly týmového ducha a souznění v družině. Konaly se schůzky jednou za týden, které měly za úkol stmelovat a vzdělávat zábavnou formou „skautské“ činovníky. Pořádaly se oddílové akce, které šesti narátory byly konány jednou za tři nebo čtyři týdny. Prakticky každý týden musel být nějaký program. Mezi vzdělávací prostředky spadá splnění „třinácti bobříků“ a zkoušky „tří orlích per“. V důsledku ilegality tyto aktivity se však pojmenovávaly odlišně, aby nebylo zřejmé napojení na skauting (např. sbírání korálků u skautských dívek dle narátorky Doroty Lábusové).

Mezi další hlavní nástroje skautování v ilegalitě patřilo pořádání „skautských“ táborů. Od šesti narátorů bylo zodpovězeno, že se zúčastnili jak letních, tak i zimních táborů. Tři narátoři měli pouze letní tábory. Především na tomto místě se vykonávala výchova a příprava dětí a mládeže do poctivého života. Ve většině případech se jednalo o genderově oddělený tábor, avšak dva narátoři měli zkušenosti se smíšenými tábory. Narátorka popsala zkušenost se smíšeným táborem, kde se zúčastnily dívky i chlapci dohromady a zhodnotila tábor spíše negativně. Po absolvování jednoho smíšeného tábora vyhodnotili zpětný genderově zaměřený tábor. Tábory, které byli genderově oddělené, měly jiný program přizpůsobeným silám mužům a něžnosti dívek. To neznamenovalo, že se dívky neučily držet sekeru v ruce. Narátoři, kteří byli součástí skautského oddílu vodní Pětky, tak měli metodiku svého tábora přizpůsobenou k vodnímu prostředí.

„Skautské“ hry, které připomínaly skautskou myšlenku, jak uvedli narátoři, jich bylo hned několik. Rozhodně tam patří šifrování, které zmínil každý narátor. Učení, provádění a luštění šifer, jako je Semafor nebo Morseova abeceda, bylo na denním pořádku. Jeden z narátorů zmínil svoji největší zkušenost s šifrou, a to přijímat signály, rozluštit je a nadále posílat zprávu. Další narátor nezapomněl zmínit indiánské hry, které se vztahují

také k samotnému skautingu, jelikož český skauting je kombinovaný americkým a britským způsobem. Americký způsob neboli *woodcraft* představuje hry na indiány, střelení z luků, svazování obětí ke kůlům a mnoho dalších. Nejenom indiánské hry, ale podstatná je i indiánská symbolika, jako např. postavená týpí v prostoru tábora, totemy u táboráků a s tím je spojeno i samotné vymýšlení přezdivek skautských činovníků dle narátorů. U sedmi narátorů je možné si přečíst přezdívku v metodické části práce. Mimo jiné byly i kolektivní hry, které sdružovaly skupiny dětí na táborech, např. „Velryba“, „Sledě“ a „Kafčo“. Jiné hry poukazovaly dle narátorů na fyzickou zdatnost skautských jedinců, a tak se pořádaly táborové olympiády a konaly se turnaje v míčových hrách.

V období skautské ilegality docházelo k utajování skautské symboliky. Největším „trnem v oku“ byly šátky, které byly spojovány s pionýrskou organizací (tuto zkušenost měl narátor Ivo Brzobohatý), a tudíž docházelo ke změně barvy (v případě narátora Martina Adámka), nebo úplného vynechání (v případě skautského oddílu vodní Pětky). Součástí utajovaných skautských symbolů byl i kroj, který musel být ve stejném případě jako skautský šátek barevně obměněn či zcela vynechán. Ve „skautském oddílu“ vodní Pětky v období tzv. normalizace došlo k nošení námořnického oblečení, včetně pokrývky hlavy s vynecháním skautských symbolů jako je skautská lilie a šátek. V případě jiného narátora docházelo k utajování skautských symbolů přímo v dění tábora. Narátor Karel Lexa vzpomínal na letní tábor, kde měli vytvořené dvě nástěnky. Jedna v podobě skautských pravidel a druhá byla vytvořena pro případ kontrol z vyšších sfér vedení. V případě nečekané návštěvy došlo k výměně a zpětnému navrácení skautské nástěnky. Mezi dalším skautským prvkem je podání levou rukou mezi skauty. Tento symbol byl od jednoho narátora popsán tak, že by se tím akorát prozradili, a tudíž se zdravili pomocí podání pravé ruky, jak známe všichni. U osmi rozhovorů z devíti došlo k úvodnímu pozdravení mezi narátorem a autorkou diplomové práce právě levou rukou, což je symbolem skautingu dodnes. Narátoři byli velmi mile překvapeni z reakce pozdravu autorky diplomové práce.

Poslední podkapitolou praktické části diplomové práce jsme se mohli díky narátorům seznámit s jejich vzpomínkami na období přelomu ilegálního fungování skautingu a nástupu demokracie v Československu. Tento historický mezník také spadá do osobních životních linií narátorů, avšak ne u všech se jednalo o skautskou souvislost. Například u narátorů se jednalo o odklonění od skauta, kvůli založení rodiny a odklonění od skauta

z důvodu dokončení závěrečné práce v roce 1989. Jeden narátor vzpomínal na tuto dobu se vzpomínkou na znovuoobnovení skautského slibu, který vykonával na Vyšehradě, kde je pochován zakladatel českého skautingu A.B.Svojsík. Dostal k tomuto skautskému úkonu listiny, ze kterých můžeme vidět ukázkou ve stejné části diplomové práce. Největší problematikou dle pěti narátorů byl opětovný způsob vedení skautingu jako takového. Názory narátorů se shodovali v tom, že se jednalo o konflikt mezi několika různými generacemi skautů, a navíc i kolaborovaných skautů. Členové skautského oddílu vodní Pětky i po obnovení Junáka byli také považováni za kolaboranty, jelikož opustili své skautské symboly během období tzv. normalizace. Pro svoji ochranu se odvrátili od skautských symbolů během komunistického režimu a tímto způsobem se *5. přístav vodních skautů* (dnešní oficiální pojmenování skautského oddílu vodní Pětky) a především ilegální skautské výchovy Jaroslava Nováka se dožívá dnes 107. narozenin od založení v roce 1913.

Z výzkumu a zaznamenaných vzpomínkových reflexí vyplynuly tematické oblasti zaměřené na ilegální činnost za „normalizace“, následující tabulka tato témata reflektuje ve vztahu s konkrétními narátory.

Témata zaměřená na ilegální činnost narátorů období tzv. normalizace										
Seznam narátorů	1. kontakt	Co znamená být skautem	Výchova a neorganizace	Rok 1968	Transfor. oddílu	Aktivity	Tábory	Hry	Utajené skautské symboly	Z ilegality do demokracie
Luděk Bartoš	Kamarád	oddílem vychován	myšlenka	obnovení Junáka	turistický oddíl	Zajíčkův memoriál	zimní i letní	velryba	pozměněné kroje, bez šátek	účast skautských kolaborantů
Tomáš Pačes	Kamarád	čestný život	výchova skautským způsobem	studium v zahraničí	turistický oddíl	pokřik a schůzky	zimní i letní	sled, detektivky	žádné symboly Junáka	hlásit se k Pěče vod. skautů
Václav Pačes	Kamarád	výchova běžných cností	pěstuje slušnost, příroda	obhajoba kandidátské práce	turistický oddíl	bobříky, nebát se a nekrást	zimní i letní	Morseova abeceda, šifra semafor	vodácká čepice, bez symbolů	prvostředěničníci
Martin Adámek	Kamarád/ Fogl. knihy/ Otec	pracovitost	zájem	Foglar, Dubček, skaut	turistický oddíl mládeže	tábornické dovednosti	letní	indiánské hry	změna barvy kroje a šátek skrytá lilie	odklon od skauta = rodina
Helena Illnerová	Matka	tolerance, kamarádství	výchovný základ	kompletní oddíl vodní Pětky	turistický oddíl	vedoucí oddílu, služby	zimní i letní	hraniční hlídky, přírodopis	barevné trika s logem Slavoje	privatizace majetku
Ivan Kasalický	Kamarád	samostatnost	výchova	stará a nová generace skautů	turistický oddíl a TJ	Pražská pramka, přechod Brd	zimní i letní	hra Kařčo, poklad, softbal	bez šátku, vod. čepice, pravá ruka	závěrečná práce na ČZU v 1989
Karel Lexa	Fogl. knihy/ Škola	šikovnost, pracovitost	činnosti	vstup do skauta	zrušen	bobříky, tři orlí péra	letní	jednotlivý dobrodružný pěkný	skrývání skautské nástěnky	složení opětovného slibu
Ivo Brzobohatý	Fogl. knihy/ Kamarád	životní styl	idea a myšlenka skautingu	první třída ZŠ	pionýrská skupina	noční hlídky, puťák	letní	praktické hry podobné skautu	družinové vlajky, sekera	přihlášení k Junáku po vojně
Dorota Lábusová	Kamarád	nejlepší metoda	výchova skautským způsobem	životní zkušenost	turistický oddíl	bobříky, odborky, táborák	zimní i letní	olympiády, trhy, hry s tématem	bez šátek, námořnické triko	způsob vedení skautu

Tabulka 1 - Přehled jednotlivých výpovědí narátorů s konkrétní tematizovanou kategorií

7. Závěr

Smyslem této diplomové práce bylo seskupit svědectví od skautských narátorů z jedné významné dobové části československých dějin. V dubnu 1968 se obnovila skautská činnost ve všech oblastech a okrscích na území tehdejšího Československa. Do Junáka se v této době přihlašovaly oddíly a střediska, která byla dobrovolně či nedobrovolně zrušena před rokem 1949 komunistickou stranou. Skauting se zapsal do povědomí československé společnosti a byl tak od roku 1968 do roku 1970 podporován z mnoha stran. Dne 15. září 1970 byla skautská činnost komunistickou stranou opětovně ukončena. V této práci šlo primárně o dobu tzv. normalizace a otázku toho, jak v tomto sledovaném období fungovala skautská činnost dle pamětnických reflexí.

Rekapitulace metodické části diplomové práce poukazuje na popis výzkumné metody, která byla použita, tzv. orální historie, včetně představení narátorů. V kapitole *Dosavadní stav badání* byly shrnuty existující literární prameny a badatelské práce, které se váží k tématu diplomové práce. V *Teoreticko-metodologické části* byla blíže představena metoda orální historie, dále byly vysvětleny hlavní koncepty a pojmy, které se vztahují k danému tématu jako jsou paměť, vzpomínání, každodennost, volný čas a vliv moderních diktatur na tuto oblast s přihlédnutím na skauting.

V praktické části diplomové práce bylo na základě orálně-historický pramenů představeno možné ilegální fungování skautingu v období tzv. normalizace z perspektivy tehdejších skautských činovníků. V nich byl brán zřetel na vzpomínky, které reflektovaly strategie a aktivity, skrze něž docházelo k udržování a předávání skautské výchovy a ideálů, které byly zakázány a sledovány komunistickým režimem, včetně reflexe sporů, které ve skautském hnutí vznikly po roce 1989 v souvislosti s celospolečensky akceptovaným antikomunistickým diskurzem.

8. Zdroje

8.1. Literatura

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001. Obzor (Prostor). ISBN 80-726-0051-6.

BADEN – POWELL, Robert Stephenson Smyth. *Scouting for Boys: The Original 1908 Edition*. London: Horace Cox, 1908. ISBN 0-486-45719-2.

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-859-5946-1.

BRABCOVÁ, Jana. *Ideologické pozadí skautských a pionýrských táborových aktivit*. Fakulta filozofická, 2016. Bakalářská práce. ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Vedoucí práce PhDr. Tereza Šlehoferová, PhD.

FITZPATRICK, Sheila. *Každodenní stalinismus: obyčejný život v neobyčejné době: Sovětské Rusko ve 30. letech*. Praha: Academia, 2018. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2812-9.

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK. „Dobové formy trávení volného času“: *Volný čas v českých zemích 1957–1967*. Academia: 2013. ISBN 978-80-200-2229-5.

FRANC, Martin a Jiří KNAPÍK, „Na člověka najíždíme další čtvrtletí“: *volný čas v českých zemích v letech 1948-1956*. Martin Franc, Jiří Knapík. In: Soudobé dějiny Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR Roč. 17, č. 4 (2010)

HÁJEK, Martin, Martin HAVLÍK a Jiří NEKVAPIL. Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotící rámec: Narrative Analysis in Sociological Research: Main Approaches and a Unifying Frame. *Sociologický časopis: Czech Sociological Review*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012 (Vol. 48, No. 2).

HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-016-2.

HALBWACHS, Maurice a Lewis A. COSER. *On collective memory*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. ISBN 02-261-1596-8.

HAVEL, Lukáš. *Pražský skauting za Normalizace – vzpomínky skautských činovníků*. Praha, 2012. Diplomová práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, Fakulta humanitních studií, Katedra Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce PhDr. Pavel Mücke, PhD.

HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie: učebnice pro střední školy a bakalářská studia na VŠ*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3037-0.

HOFFMAN, Alice. *Reliability and Validity in Oral history: Reliability and Validity in Oral history*. Today's Speech, 1974

KNAPÍK, Jiří a Martin FRANC. *Mezi pionýrským šátkem a mopedem: děti, mládež a socialismus v českých zemích 1948-1970*. Praha: Academia, 2018. Šťastné zítřky (Academia). ISBN 978-80-200-2890-7.

KOHÁK, Erazim a Roman ŠANTORA. *Orbis Bene Vivendi*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. Letokruhy. ISBN 80-861-0964-X.

KUBEČKOVÁ, Kateřina. *Skaut s rudou knížkou: Život Pavla Křivského v letech 1947-1952*. Brno, 2015. Magisterská diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D.

KUSÁ, Zuzana. *Problem pravdivosti informacii v životopisnych rozpravaniach, Genealogicko – heraldický hlas*, roč. 5, č. 2, 1992

LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-862-6.

LENDEROVÁ, Milena, Tomáš JIRÁNEK a Marie MACKOVÁ. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1683-4.

LEŠANOVSKÝ, Karel. *Se štítem a na štítě: nezradili skautský slib*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000. Svědectví (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu). ISBN 80-238-5630-8.

LEŠANOVSKÝ, Karel. *Komunismus a skauti-komunisté: může snad někdy pro některé skauty neplatit první a desátý skautský zákon?* Praha: Ekumenická lesní škola, 2014. ISBN 978-80-260-7078-8.

LOM, Miloň. *Historie českého skautingu slovem a obrazem*. Mladá Boleslav, 1990. Junácká edice. 80-852-10-01-0.

MASLOWSKI, Nicolas a Jiří ŠUBRT. *Kolektivní paměť: k teoretickým otázkám*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2689-5.

MISHLER, Elliot G. *Research Interviewing: Context and Narrative*. 1986. Cambridge: Harvard University, 1986. ISBN 0-674-76461-7.

NAGY, László. *250 miliónů skautů*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 1999. ISBN 80-861-0923-2.

NOSEK-WINDY, Václav. *Cestou k pramenům: historie skautingu v obrazech. 2., dopl. vyd.* Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2006. ISBN 80-868-2514-0.

NOSEK-WINDY, Václav. *Jestřábí perutě: povídání o Foglarovkách*. Praha: Olympia, 1999. ISBN 80-703-3618-8.

PAVLÁSEK, Michal. *Ve stínu Lilie. Skauting v Karlových Varech v době normalizace*. Praha, 2010. Diplomová práce. UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, Fakulta humanitních studií, Katedra Orální historie – soudobé dějiny. Vedoucí práce: PhDr. Pavel Mücke, Ph.D.

PECKA, Emanuel, Jindřich PECKA a Vladimír UNGR. *Každodennost konce 60. let: Tři regionální sondy*. Výzkumná zpráva. Praha: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 1992.

PERKS, Robert a Alistair THOMSON. *The oral history reader*. New York: Routledge, 1998, ISBN 04-151-3352-1.

PETRÁŇ, Josef. *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Česká historie. ISBN 978-80-7422-123-1.

POLKINGHORNE, Donald. *Narrative knowing and the human sciences*. Albany: State University of New York Press, 1988. ISBN 08-870-6623-2.

SEDLÁK, Petr. *Každodennost jako předmět a koncept dějepisného poznání*. Petr Sedlák. Soudobé dějiny Roč. 20, 2013

ŠANTORA, Roman. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka, Jaroslav Foglar a Jaroslav Novák*, Brno: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014. ISBN 978-80-204-2896-7.

ŠANTORA, Roman. *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Junák – TDC, 2012. ISBN 978-80-86825-72-4.

THOMPSON, Paul a Joanna BORNAT. *The voice of the past: oral history*. Fourth edition. Oxford University Press. ISBN 978-0-19-933546-6.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004. Hlasy minulosti. ISBN 80-728-5045-8.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Fakulta humanitních studií UK v Praze, 2011. ISBN 978-80-87398-22-7.

VÍTEK, Tomáš, ed. *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, Tiskové a distribuční centrum, 2016. ISBN 978-80-7501-100-8.

VOŇAVKOVÁ, Věra a kol. *Tichou poštou: (několik dopisů o smyslu skautingu)*. 2., dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005. ISBN 80-868-2599-X.

8.2. Elektronické zdroje

ABZ slovník cizích slov [online]. ABZ slovník cizích slov: prof. PhDr. Rudolf Kohoutek, CSc., 2019. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/autocenzura>

Citáty slavných osobností: [online]. Citáty.net: Citáty slavných osobností. Dostupné z: <https://citaty.net/autori/wilhelm-von-humboldt/>

Constitution: of the World Organization of the Scout Movement. In: Malaysia – Kuala Lumpur, 2017, ročník 2017. Dostupné také z: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf

Česká asociace orální historie: Dokumenty [online]. Praha: COHA, 2020 [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <http://www.coha.cz/agenda/dokumenty>

Český rozhlas – Paměť národa: Ústav pro studium totalitních režimů – Karel Lešanovský [online]. Český rozhlas: Skautské století, 2011, Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/story/lesanovsky-karel-1929>

Scouts – Creating the Better World: Laszlo Nagy [online]. Malaysia: World Scouting, 2010 [cit. 2018-09-30]. Dostupné z: <https://scout.org/es/node/5978>

SETON, Ernest Thompson. *Boy scouts of America: A Handbook Woodcraft, Scouting, and Life-craft* [online]. Boston Public Library: Doubleday, Page & Company, New York, 1910 [cit. 2018-09-30]. Dostupné z: <https://archive.org/details/boyscoutsofameri00seto>

Skaut: Historie [online]. Junák – český skaut z.s., 2020 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>

Skaut: Skauting celosvětově [online]. Junák – český skaut z.s.: 2018 [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/fakta-a-cisla/>

Skaut: Skautů a skautek už 12 let přibývá! 7 důvodů, proč zažívá skauting v Česku zlaté časy [online]. Junák – český skaut, 2020 [cit. 2020-03-14]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/60tisc/>

Skaut: Také skauti a skautky slaví 25 let výročí znovunabyté svobody! [online]. 28.11.2014 [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/take-skauti-a-skautky-slavi-25-let-vyroci-znovunabyte-svobody>

Skaut: Vedení organizace [online]. Skaut: Junák – český skaut z.s., 2018 [cit. 2018-10-12]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/vedeni-organizace/>

Skautský oddíl: Vělna Fanderlika [online]. Pražská družina SOVF. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2015/09/Skautsky-oddil-Velena-Fanderlika.pdf>

Stanovy Junák – český skaut, z.s.: Základní ustanovení. In: Junák: český skaut, 2013, ročník 2013. Dostupné také z: <https://casopisy.skaut.cz/knihovna/658>

TOUŠEK, Laco. *Narativní (Biografický) rozhovor* [online]. Západočeská univerzita – Filozofická Fakulta: Katedra Antropologie, 2014. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/metodologie/narativni-biograficke-interview>.

8.3. Mediální prameny

Hledání Lilie[dokument]. Režie: Viktor Portel. Země původu: Česko, Skautský institut, 2019

Skauti bez Lilie [dokument]. Režie: Viktor Portel, Země původu: Česko, Skautský institut, 2017

8.4. Orální prameny

Rozhovor s prof. Ing. Luděkem Bartošem, DrSc., Praha, 29. leden 2020

Rozhovor s prof. RNDr. Tomášem Pačesem, DrSc., Praha, 21. únor 2020

Rozhovor s prof. RNDr. Václavem Pačesem, DrSc., Praha, 24. únor 2020

Rozhovor s Martinem Adámkem, Praha, 25. únor 2020

Rozhovor s prof. RNDr. Helenou Illnerovou, DrSc., Praha, 26. únor 2020

Rozhovor s Ing. Ivanem Kasalickým, Praha, 27. únor 2020

Rozhovor s Karlem Lexou, Trnová Praha–Západ, 02. březen 2020

Rozhovor s Ing. Ivem Brzobohatým, Praha, 03. březen 2020

Rozhovor s Dorotou Lábusovou, Praha, 06. březen 2020

9. Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1 - Poděkování p. Lexovi ve formě podepsaného pohledu v roce 1970	47
Obrázek 2 - Nástup na „skautským“ táboře. Kolem roku 1970.....	51
Obrázek 3 - „Skautský tábor“ vodní Pětky, jejich vlastní výtvar. Rok 1971	55
Obrázek 4 - Vytvoření přístřešku na táboře uprostřed přírody. Rok 1971	56
Obrázek 5 - Element ke skautskému táboru – táborák. Rok 1970.....	57
Obrázek 6 - Lesní hra ve „skautských krojích“ z oblasti zdravotní. Rok 1970	58
Obrázek 7 - Kolektivní hra u „skautského oddílu“ vodní Pětky – Velryba. Rok 1982 nebo 1983	60
Obrázek 8 - Kolektivní hra u „skautského oddílu“ vodní Pětky – Sledě. Rok 1969	60
Obrázek 9 - Vzpomínka p. Brzobohatého na tábor z roku 1989	63
Obrázek 10 - Kopie originální listiny při znovuoobnovení skautského slibu v roce 1989 p. Lexy	67

Tabulka 1 - Přehled jednotlivých výpovědí narátorů s konkrétní tematizovanou kategorií	73
--	----